

Závěrečná zpráva biskupské synody pro Svatého otce Františka

(24. října 2015)

Zveřejňujeme text Závěrečné zprávy biskupské synody pro Svatého otce Františka, vypracovaný na závěr 24. Řádného všeobecného shromáždění (4.-25. října 2015) na téma „Povolání a poslání rodiny v církvi a v současném světě“.

OBSAH

ÚVOD

I. ČÁST

CÍRKEV NASLOUCHÁ RODINĚ

I. kapitola

Rodina v antropologickém a kulturním kontextu současné společnosti

Společensko-kulturní kontext

Náboženský kontext

Antropologická proměna

Kulturní protiklady

Konflikty a napětí

Křehkost i síla rodiny

II. kapitola

Rodina ve společenském a ekonomickém kontextu současné společnosti

Rodina jako nenahraditelný zdroj pro společnost

Politiky ve prospěch rodiny

Samota a nejistota

Ekonomika a spravedlnost

Chudoba a vyloučení

Ekologie a rodina

III. kapitola

Rodina, její začlenění a společenství

Třetí věk

Vdovský stav

Poslední období života a žal v rodině

Osoby se specifickými potřebami
Osoby nežijící v manželství
Migranti, utečenci a pronásledovaní
Některé osobité problémy
Děti
Žena
Muž
Mladí

IV. kapitola

Rodina a citový život

Závažnost citového života
Formace k sebedarování
Zranitelnost a nezralost
Technika a plození člověka
Výzva pro pastorači

II. ČÁST RODINA V BOŽÍM PLÁNU

I. kapitola

Rodina v dějinách spásy

Boží pedagogika
Trojiční obraz v rodině
Rodina v Písmu svatém
Ježíš a rodina

II. kapitola

Rodina v církevním magisteriu

Nauka Druhého vatikánského koncilu
Pavel VI.
Jan Pavel II.
Benedikt XVI.
František

III. kapitola

Rodina v křesťanské nauce

Manželství v řádu stvoření a svátostném naplnění
Nerozlučitelnost a plodnost manželského svazku
Dobra rodiny

Pravda a krása rodiny

IV. kapitola

Směrem k naplňování života rodiny v církvi

Niterné pouto mezi církví a rodinou

Milost obrácení a naplnění

Milosrdenství je srdcem zvěstování

III. ČÁST POSLÁNÍ RODINY

I. kapitola

Utváření rodiny

Příprava na manželství

Slavení svatby

První roky rodinného života

Formace kněží a jiných pastoračních pracovníků

II. kapitola

Rodina, plodivá síla a výchova

Předávání života

Zodpovědnost při plození

Hodnota života ve všech jeho fázích

Adopce a osvojení

Výchova dětí

III. kapitola

Rodina a pastorační doprovázení

Komplexní situace

Doprovázení v různých situacích

Rozlišování a začleňování

IV. kapitola

Rodina a evangelizace

Rodinná spiritualita

Rodina jako činitel pastorace

Vztah s kulturami a s institucemi

Otevřenost pro misi

ZÁVĚR

Modlitba ke Svaté rodině

ZKRATKY

- AA: Druhý vatikánský koncil, dekret *Apostolicam Actuositatem* (18. listopadu 1965)
AG: Druhý vatikánský koncil, dekret *Ad Gentes* (7. prosince 1965)
KKC: Katechismus katolické církve (15. srpna 1997)
CiV: Benedikt XVI., encyklika *Caritas in Veritate* (29. června 2009)
DC: Papežská rada pro legislativní texty, instrukce *Dignitas Connubii* (25. ledna 2005)
DCE: Benedikt XVI., encyklika *Deus Caritas Est* (25. prosince 2005)
DeV: Sv. Jan Pavel II., encyklika *Dominum et Vivificantem* (18. května 1986)
GS: Druhý vatikánský koncil, pastorační konstituce *Gaudium et Spes* (7. prosince 1965)
EdE: Sv. Jan Pavel II., encyklika *Ecclesia de Eucharistia* (17. dubna 2003)
EG František, apoštolská exhortace *Evangelii Gaudium* (24. listopadu 2013)
EN Blahoslavený Pavel VI., apoštolská exhortace *Evangelii Nuntiandi* (8. prosince 1975)
EV: Sv. Jan Pavel II., encyklika *Evangelium Vitae* (25. března 1995)
FC: Sv. Jan Pavel II., apoštolská exhortace *Familiaris Consortio* (22. listopadu 1981)
IL: 3. Mimořádné všeobecné zasedání biskupské synody „Pastorační výzvy pro rodinu v podmínkách evangelizace“, *Instrumentum Laboris* (24. června 2014)
LF: František, encyklika *Lumen Fidei* (29. června 2013)
LG: Druhý vatikánský koncil, věroučná konstituce *Lumen Gentium* (21. listopadu)
LS: František, encyklika *Laudato Si'* (24. května 2015)
MV: František, *bula Misericordiae Vultus* (11. dubna 2015)
NA: Druhý vatikánský koncil, dekret *Nostra Aetate* (28. října 1965)
NMI: Sv. Jan Pavel II., apoštolský list *Novo Millennio Ineunte* (6. ledna 2001)
RM: Sv. Jan Pavel II., encyklika *Redemptoris Missio* (7. prosince 1990)
VS: Sv. Jan Pavel II., encyklika *Veritatis Splendor* (6. srpna 1993)

ÚVOD

1. My Otcové, shromáždění na synodě okolo papeže Františka, mu děkujeme za to, že nás svolal, abychom spolu s ním a pod jeho vedením uvažovali o povolání a poslání dnešní rodiny. Jemu předkládáme plod naší práce, s pokorou a s vědomím všech omezení, která obsahuje. Můžeme však konstatovat, že jsme stále měli před očima rodiny ve světě s jejich radostmi a nadějemi i s jejich smutkem a úzkostmi. Kristovi učedníci vědí, že „není nic opravdu lidského, co by nenašlo v jejich srdci odezvu. Jejich společenství se totiž skládá z lidí, kteří jsou sjednoceni v Kristu, při svém putování do Otcova království jsou vedeni Duchem svatým a přijali zvěst o spáse, kterou mají předložit všem. Proto také toto společenství cítí, že je opravdu těsně spjato s lidstvem a jeho dějinami“ (GS 1). Děkujeme Pánovi za velkorysou věrnost, s níž mnoho křesťanských rodin odpovídá na své povolání a poslání, a to i uprostřed překážek, nepochopení a utrpení. K těmto rodinám přichází povzbuzení celé církve, která je sjednocena kolem svého Pána, posilována působením Ducha a ví, že má slovo pravdy a naděje, jímž se může obrátit ke všem lidem. Papež František to připomněl při zahajovací liturgii k poslední etapě této synodní cesty věnované rodině: „Bůh nestvořil lidskou bytost k životu ve smutku nebo k setrvávání v samotě, nýbrž ke štěstí, k tomu, aby sdílela cestu s jiným člověkem, s nímž by se doplňovala... Jde o týž plán, který Ježíš... shrnuje slovy: ‚Na začátku při stvoření (Bůh) učinil (lidí) jako muže a ženu. Proto opustí muž otce i matku, připojí se ke své ženě, a ti dva budou jeden člověk. Už tedy nejsou dva, ale jeden‘ (Mk 10,6-8; srov. Gen 1,27; 2,24).“ Bůh „spojuje srdce muže a ženy, kteří se milují, a spojuje je v jednotě a nerozlučitelnosti. Znamená to, že cílem manželského života není pouze zůstat spolu navždy, nýbrž navždy se milovat! Ježíš tak obnovuje původní a ustavující řád. ... Jedině ve světle bláznovství Ježíšovy nezištné velikonoční lásky se totiž jeví jako srozumitelné bláznovství nezištné manželské lásky, která je výlučná a je *usque ad mortem* (až do smrti)“ (Homilie při mši zahajující synodu, 4. října 2015).

2. Rodina, lůno radostí i zkoušek, je první a základní „školou lidství“ (srov. GS 52). I přes zprávy z různých prostředí signalizující krizi rodiny jako instituce zůstává u mladých generací živá touha po rodině. Církev jakožto odbornice na lidství a ve věrnosti svému poslání hlásá s hlubokým přesvědčením „evangelium rodiny“, které přijala spolu se Zvěstováním Ježíše Krista, s nepřetržitým učením Otců, duchovních učitelů a církevního magisteria. Na cestě církve získává rodina specifickou důležitost: „Láska (Boha), s níž se vydal na cestu s lidstvem, s níž se vydal na cestu se svým lidem, byla taková, že dospěla až k okamžiku zralosti, kdy dal největší znamení své lásky: svého Syna. A kam poslal svého Syna? Do paláce? Do města? Aby začal něco podnikat? Poslal ho do rodiny. Bůh vstoupil do světa v rodině. A mohl to tak udělat, protože to byla rodina, která měla srdce otevřené pro lásku, měla otevřené dveře“ (František, projev na Slavnosti rodin, Philadelphia, 27. září 2015). Dnešní rodiny byly poslány jako „učedníci misionáři“ (srov. EG 120). V tomto smyslu je třeba, aby rodina nově objevila sama sebe jako nezbytného činitele evangelizace.

3. K úvahám o rodině svolal papež biskupskou synodu. „Už to, že se scházíme *in unum* okolo římského biskupa, je událost milosti, při níž se na cestě duchovního a pastoračního rozlišování projevuje kolegialita biskupů“ (František, Projev u příležitosti modlitební vigilie při přípravě

na Mimořádnou synodu o rodině, 4. října 2014). Během dvou let se konalo Mimořádné všeobecné shromáždění (2014) a Řádné všeobecné shromáždění (2015); obě si vzala za úkol naslouchat Božím znamením i lidským dějinám při věrnosti evangeliu. Plod prvního synodního setkání, k němuž Boží lid významně přispěl, dozrál v *Relatio Sinodi* (Zpráva ze synody). Náš dialog a naše úvahy byly inspirovány postojem trojího druhu: naslouchat životu dnešní rodiny v perspektivě víry a v komplexnosti všech jeho světél a stínů; hledět na Krista, abychom s novou svěžestí a nadšením znovu uvažovali o zvěstování, jehož se nám dostává skrze víru církve; v Duchu Svatém provádět konfrontaci, abychom rozpoznávali cesty, na nichž církev a společnost může obnovovat své nasazení pro rodinu založenou na manželství mezi mužem a ženou. Křesťanská zvěst týkající se rodiny je vskutku dobrou zprávou. Rodina je nejen povzbuzována k tomu, aby reagovala na různé dnešní problémy, ale především ji Bůh volá, aby si stále znovu uvědomovala svou misijní identitu. Při diskusích o otázkách, které se jich přímo týkají, obohatila synodní shromáždění přítomnost manželských dvojic a rodin. Při zachování cenných plodů předcházejícího shromáždění, jež se věnovalo výzvám pro rodinu, jsme nyní svůj pohled zaměřili na její povolání a poslání v církvi a v současném světě.

I. ČÁST

CÍRKEV NASLOUCHÁ RODINĚ

4. Tajemství života stvořeného na zemi nás naplňuje okouzlením a úžasem. Rodina založená na manželství muže a ženy je místem podivuhodné a nenahraditelné osobní lásky, která předává život. Láska se neomezuje na chvilkovou iluzi, láska není cílem sama o sobě, láska hledá důvěryhodnost v osobě druhého „ty“. Vzájemným slibem milovat se v dobrém i ve zlém vyžaduje láska kontinuitu života až do smrti. Základní touha vytvářet v rodině pevnou láskyplnou mezigenerační síť se ukazuje jako zásadní a konstantní a překračuje kulturní a náboženské hranice i společenské změny. Ve svobodném „ano“, které si muž a žena vyslovují na celý život, se zpřítomňuje a zakouší Boží láska. Pro katolickou víru je manželství posvátným znamením, v němž se láska Boha k jeho církvi stává působivou. Proto je křesťanská rodina součástí života církve – je „domácí církví“.

Manželská dvojice a manželský život nejsou něčím abstraktním a zůstávají nedokonalé a zranitelné. Proto je stále potřebná vůle obrátit se, odpustit a začít znova. Zodpovědnost nás pastýřů nás vede ke starostlivosti o život rodin. Toužíme naslouchat tomu, čím žijí a jaké mají problémy, a doprovázet je láskyplným pohledem evangelia. Toužíme dávat jim sílu a pomáhat jim, aby přijímaly své dnešní poslání. Toužíme doprovázet je se širokým srdcem i při jejich starostech a dodávat jim odvahu i naději vycházející z Božího milosrdenství.

I. kapitola

Rodina v antropologickém a kulturním kontextu současné společnosti

Společensko-kulturní kontext

5. Pozorní vůči tomu, co Duch Svatý od nás žádá, přistupujeme k dnešním rodinám v jejich různorodosti a s vědomím toho, že „Kristus, nový Adam... odhaluje člověka jemu samému“ (GS 22). Chceme být všímaví k současným výzvám, které ovlivňují mnoho aspektů života. Jsme si vědomi hlavního směřování antropologicko-kulturních změn, v jejichž důsledku jsou jedinci méně než v minulosti ve svém citovém a rodinném životě podporováni strukturami společnosti. Na druhou stranu je rovněž třeba brát v úvahu rozvoj vyhroceného individualismu, který deformuje rodinná pouta a způsobuje, že převažuje idea subjektu, jenž se utváří podle vlastních tužeb a ubírá každému svazku na síle. Pomysleme na matky a otce, na prarodiče, na sourozence, na blízké i vzdálené příbuzné a na spojení mezi dvěma rodinami, které se navazuje při každém sňatku. Nesmíme však zapomínat, jak je to ve skutečném životě: pevnost rodinných svazků všude i nadále udržuje svět při životě. Přetrvává v nich velká obětavost při péči o důstojnost každé osoby – muže, ženy i dětí – etnických skupin a menšin, jakož i při obraně práv každé lidské bytosti, aby mohla vyrůstat v rodině. Jejich věrnost není odměněna ničím jiným než jasným přesvědčením o hodnotě lidského života, zvláště

spoléháme-li se na světlo evangelia i v rozličných kulturách. Uvědomujeme si prudké změny, které ve všech oblastech života způsobuje probíhající antropologický a kulturní obrat, a zůstáváme pevně přesvědčeni, že rodina je Božím darem a místem, kde On projevuje sílu své spásitelné milosti. I dnes Pán volá muže a ženu k manželství, doprovází je v jejich rodinném životě a nabízí se jim jako nevýslovný dar; to je jedno ze znamení doby, jež je církev povolána zkoumat a interpretovat „ve světle evangelia, aby mohla každé generaci odpovídat přiměřeným způsobem na věčné otázky, které si lidé kladou: jaký je smysl přítomného a budoucího života a jaký je jejich vzájemný vztah. Je tedy třeba poznávat a chápat svět, v němž žijeme, jeho očekávání, touhy a často i dramatičnost“ (GS 4).

Náboženský kontext

6. Křesťanská víra je silná a živá. V některých částech světa je vidět, že dopad náboženství na společenský prostor klesá, čímž je ovlivňován život rodin. Tato tendence směřuje k zatlačování náboženského rozměru do soukromé a rodinné sféry a hrozí, že se tím omezí svědectví a poslání křesťanských rodin v současném světě. Ve společnostech s rozvinutým blahobytem lidé podstupují riziko, že veškerou naději mohou vkládat do nezřízené snahy o společenský úspěch a ekonomickou prosperitu. V jiných částech světa vedou negativní důsledky nespravedlivého světového hospodářského uspořádání k projevům náboženskosti, jež jsou vystaveny sektářskému a radikálnímu extremismu. Rovněž je třeba se zmínit o hnutích uváděných v život politickým a náboženským fanatismem, která jsou často vůči křesťanství nepřátelská. Vytvářejí nestabilitu a rozsévají chaos a násilí, a tak se stávají příčinou velké bídy a utrpení pro život rodin. Církev je povolána k tomu, aby doprovázela náboženský život v rodinách a usměrňovala ho ve smyslu evangelia.

Antropologická proměna

7. V různých kulturách jsou vztahy a sounáležitost důležitými hodnotami, které ztvárňují identitu jedinců. Rodina poskytuje lidské osobě možnost, aby se realizovala a aby přispívala k růstu druhých v širším společenství. I samotná křesťanská identita přijatá ve křtu rozkvétá v kráse rodinného života. V dnešní společnosti lze pozorovat mnoho různých výzev, které se ve větší, nebo menší míře projevují v některých částech světa. V různých, nemálo mladých kulturách projevují odpor k definitivním závazkům v oblasti citových vztahů a často se rozhodují pro soužití s nějakým partnerem anebo prostě pro příležitostné vztahy. Pokles porodnosti je výsledkem různých faktorů, k nimž patří industrializace, sexuální revoluce, obava z přelidnění, ekonomické problémy, růst antikoncepční a potratové mentality. Konzumní společnost rovněž může odrazovat lidi od toho, aby měli děti, i kvůli pouhému zachování svobody a vlastního životního stylu. Některým katolíkům je zatěžko vést život v souladu s naukou katolické církve o manželství a rodině a spatřovat v této nauce své dobro dané Božím stvořitelským plánem. V některých částech světa počet manželství klesá, zatímco rozluky a rozvody nejsou vzácností.

Kulturní protiklady

8. Kulturní poměry, které působí na rodinu, ukazují ve velkých oblastech světa rozporuplný obraz, což je dáno i mohutným vlivem sdělovacích prostředků. Na jedné straně se manželství a rodina těší velké úctě a ještě stále vládne přesvědčení, že rodina představuje bezpečný přístav pro naplnění těch nejhlubších a nejpotešitelnějších citů. Na druhé straně tato představa někdy s sebou nese znaky přehnaných očekávání a v důsledku toho i přemrštěné vzájemné nároky. Napětí způsobená vyostřenou individualistickou kulturou vlastnění a potěšení vytvářejí uvnitř rodin atmosféru netolerance a agresivity. Lze se také zmínit o určité feministické vizi, která odsuzuje mateřství jako údajné vykořisťování ženy a jako překážku pro její plnou realizaci. Zaznamenává se i rostoucí tendence chápat početí a narození dítěte jako pouhý nástroj pro sebeprosazení, který je možno získat jakýmkoli způsobem.

Výrazný kulturní problém dnes vychází najevo skrze „genderovou“ ideologii, která popírá přirozenou rozdílnost mezi mužem a ženou a jejich vzájemnost. Vykresluje pohlavně nerozlišenou společnost a vyprazdňuje antropologický základ rodiny. Tato ideologie zavádí výchovné projekty a legislativní usměrnění, jež prosazují identitu osob a citovou intimitu v naprosté oprostěnosti od biologické rozdílnosti mezi mužem a ženou. Lidská identita se ponechává na individuální volbě, jež se může časem i měnit. Z pohledu víry lidská pohlavní rozdílnost v sobě nese obraz podobnosti s Bohem (srov. Gen 1,26-27). „To nám říká, že nejen muž chápaný sám o sobě je Božím obrazem a nejen žena chápaná sama o sobě je Božím obrazem. Ale obrazem Božím jsou i muž a žena jako dvojice. ... Lze říci, že bez vzájemného obohacování v tomto vztahu – v myšlení, v konání, v cítění i v práci a také ve víře – nemůže nikdo z nich obou do hloubky pochopit, co znamená být mužem a být ženou. Moderní a současná kultura otevřela nové prostory, nové svobody a nové hlubiny, jimiž se obohacuje pochopení této rozdílnosti. Ale také vytvořila mnohé pochybnosti a velkou skepsi. ... Odstranění rozdílnosti... je problém, nikoli řešení“ (František, Generální audience, 15. dubna 2015).

Konflikty a napětí

9. Citová a duchovní kvalita rodinného života je vážně ohrožována množícími se konflikty, úbytkem zdrojů a migračními procesy. Násilná náboženská pronásledování postihující zvláště křesťanské rodiny devastují celé oblasti naší planety, uvádějí do pohybu obrovské vlny uprchlického exodu, které představují velký tlak na kapacitu přijímajících zemí. Takto zkoušené rodiny bývají velmi často nuceně vykořeněny a ocitají se na pokraji rozpadu. Věrnost křesťanů jejich víře, jejich trpělivost a láska k zemím jejich původu je z každého hlediska obdivuhodná. Úsilí všech politických a náboženských vůdců o šíření a ochranu kultury lidských práv jsou dosud nedostatečná. Je třeba respektovat svobodu svědomí a prosazovat harmonické soužití všech občanů založené na občanství, rovnosti a spravedlnosti. Tíha nespravedlivých ekonomických a sociálních politik vážně dopadá na obživu dětí a na péči o nemocné a staré, a to i v blahobytných společnostech. Závislost na alkoholu, drogách a na hazardních hrách bývá někdy výrazem těchto sociálních protikladů a z nich vyplývajícího

strádání pro život rodin. Chudobu rodin v mnoha oblastech světa zvyšuje hromadění bohatství v rukou několika lidí a zpronevěra zdrojů určených na rodinné projekty.

Křehkost i síla rodiny

10. Rodina, základní lidské společenství, při dnešní kulturní a společenské krizi bolestně trpí svou slabostí a křehkostí. Nicméně prokazuje, že v sobě dokáže nacházet odvahu, aby čelila nedostatečnosti a neschopnosti institucí v tom, co se týká formace člověka, kvality sociálního svazku a péče o nejzranitelnější jedince. Proto je obzvláště potřebné náležitě docenit vliv rodiny, abychom ji mohli podporovat v její křehkosti. Její síla spočívá především ve schopnosti milovat a učit lásce. Rodina může být jakkoli zraněná, avšak vždy může růst tím, že vychází z lásky.

II. kapitola

Rodina ve společenském a ekonomickém kontextu současné společnosti

Rodina jako nenahraditelný zdroj pro společnost

11. „Rodina je školou bohatěji rozvinutého lidství... je základem společnosti“ (GS 52). Celek příbuzenských svazků přesahující úzké rodinné jádro poskytuje cennou pomoc při výchově dětí, při předávání hodnot, při péči o mezigenerační propojení a při obohacování žitou duchovností. Zatímco v některých částech světa vytváří tento fakt hlubokou součást společenské kultury, jinde se zdá být na ústupu. V období zřetelného rozštěpení životních situací platí, že různé roviny a styčné plochy ve vztazích mezi rodinnými příslušníky a příbuznými zajisté často vytvářejí jediné spojovací body s rodinnými počátky a svazky. Podpora rodinné sítě je tím potřebnější tam, kde cestování za prací, migrace, katastrofy a útek z vlastní země ohrožují stabilitu příbuzenských vztahů.

Politiky ve prospěch rodiny

12. Autority zodpovědné za obecné dobro musí cítit závažnou potřebu angažovat se pro toto prvořadé dobro společnosti, jímž je rodina. Správu občanské společnosti má vést snaha o to, aby se umožnily a prosazovaly takové rodinné politiky, jež by podporovaly a stimulovaly rodiny, v první řadě ty nejvíce znevýhodněné. Je potřebné konkrétněji uznat kompenzační působení rodiny v podmínkách moderních „welfare“ systémů: rodina přerozděluje zdroje a plní úlohy nezbytné pro obecné dobro, čímž přispívá k vyvažování negativních důsledků sociální nerovnosti. „Rodina si zaslouhuje zvláštní pozornost ze strany zodpovědných za obecné dobro, protože je základní buňkou společnosti, která navozuje pevná spojující pouta, na nichž se zakládá lidské soužití, a která – tím, že rodí a vychovává děti – zajišťuje obnovu a budoucnost společnosti“ (František, Projev na letišti El Alto v Bolívii, 8. července 2015).

Samota a nejistota

13. V kulturních podmínkách, kde egoistický způsob života činí vztahy křehkými, je samota stále rozšířenějším stavem. V této prázdnotě lidem často pomáhá pouze to, že cítí Boží přítomnost. Všeobecný pocit bezmoci vůči sociálně-ekonomickému útisku a rostoucí chudoba i pracovní nejistota stále častěji vedou k nutnosti hledat zaměstnání daleko od rodiny s cílem uživit ji. Takováto nutnost způsobuje dlouhou nepřítomnost a rozdělení, které oslabuje vztahy a izoluje členy rodiny od sebe navzájem. Stát má zodpovědnost za to, aby vytvářel legislativní a pracovní podmínky, jež by zaručovaly mladým budoucnost a pomáhaly jim při uskutečňování jejich plánu založit si rodinu. Korupce, která mnohdy podkopává instituce, hluboce narušuje naději a důvěru nejen mladých generací. Negativní důsledky takové nedůvěry jsou zřejmé: sahají od demografické krize až k výchovným problémům, od těžkostí s přijetím rodičího se života až k vnímání přítomnosti starých lidí jako zátěže, až k šířící se citové nechuti, jež někdy vyústí do agresivity a násilí.

Ekonomika a spravedlnost

14. Nastavení materiálních a ekonomických poměrů má vliv na rodinný život ve dvojm smyslu: buď může přispívat k jeho růstu a usnadňovat jeho rozkvět, anebo bránit jeho rozvoji, jeho jednotě a soudržnosti. Ekonomické tlaky vylučují rodiny z přístupu ke vzdělání a k aktivnímu kulturnímu a společenskému životu. Současný ekonomický systém vytváří různé formy společenského vyloučení. Rodiny trpí zvláště problémy týkajícími se práce. Mladí mají málo možností a pracovní nabídka je velmi výběrová a na omezenou dobu. Pracovní dny bývají dlouhé a často jsou zatíženy dlouhodobými pracovními pobyty mimo domov. To nenapomáhá členům rodiny, aby se setkávali mezi sebou a s dětmi a tak mohli každodenně posilovat své vztahy. „Růst spravedlnosti“ vyžaduje „rozhodnutí, programy, mechanismy a specifické procesy zaměřené na lepší přerozdělování příjmů“ (EG 204), aby se celkové povznesení chudých stalo účinným. Odpovídající rodinné politiky jsou pro život rodiny potřebné jako podmínka pro to, aby byl únosný, harmonický a důstojný.

Chudoba a vyloučení

15. Některé společenské a náboženské skupiny se všude nacházejí na okraji společnosti: migranti, kočovníci, bezdomovci, běženci a utečenci, nedotknutelní podle kastovního systému a ti, kdo jsou postiženi nemocemi se sociálním stigmatem. I Svatá nazaretská rodina poznala hořkou zkušenost vyloučení ze společnosti a odmítání (srov. Lk 2,7; Mt 2,13-15). Ježíšovo slovo o posledním soudu je v tomto smyslu jednoznačné: „Cokoli jste udělali pro jednoho z těchto mých nejposlednějších bratrů, pro mne jste udělali“ (Mt 25,40). Současný ekonomický systém vytváří nové druhy společenského vyloučení, které často činí chudé neviditelnými v očích společnosti. Převládající kultura a sdělovací prostředky přispívají ke zhoršení této neviditelnosti. Dochází k tomu, protože „v tomto systému byl člověk a lidská osoba odstraněn z centra a byl nahrazen něčím jiným; protože se pěstuje modloslužba peněz; protože se zglobalizovala lhostejnost“ (František, Projev k účastníkům Světového setkání lidových hnutí, 28. října 2014). V tomto obraze vzbuzuje zvláštní pozornost situace dětí;

stávají se nevinnými oběťmi vyloučení, což z nich činí skutečné „sociální sirotky“ a tragicky je poznamenává na celý život. Navzdory obrovským těžkostem, s nimiž se setkávají, se mnoho rodin, chudých a postavených na okraj, snaží žít svůj každodenní život důstojně, s důvěrou v Boha, který nikoho nezklame a neopustí.

Ekologie a rodina

16. Díky impulzu vycházejícímu z papežského magisteria si církve naléhavě přeje důkladnou novou úvahu o orientaci světového řádu. S touto perspektivou spolupracuje na rozvoji nové ekologické kultury, kam patří myšlení, politika, výchovný program, životní styl, spiritualita. Od chvíle, kdy všechno je niterně propojeno, jak prohlašuje papež František v encyklice *Laudato si'*, je třeba hlouběji pochopit aspekty „integrální ekologie“. Ta s ohledem na udržitelný rozvoj a ochranu stvoření zahrnuje nejen oblast životního prostředí, ale také lidská, sociální a ekonomická hlediska. Rodinu, která je důležitou součástí humánní ekologie, je třeba náležitým způsobem ochraňovat (srov. Jan Pavel II., *Centesimus Annus*, 38). Prostřednictvím rodiny náležíme k celku stvoření, specifickým způsobem přispíváme k prosazování ekologické péče, učíme se významu tělesnosti a láskyplnému jazyku rozdílnosti mezi mužem a ženou a spolupracujeme na plánu Stvořitele (srov. LS 5:55). Uvědomíme-li si toto všechno, je třeba v rodině učinit skutečnou a opravdovou konverzi. V ní „se formují první návyky lásky a péče o život, jako je například správné používání věcí, pořádek a čistota, respektování místního ekosystému a ochrana všech tvorů. Rodina je místem integrální formace, kde se rozvíjí různé, vzájemně vnitřně propojené aspekty osobního zrání“ (LS 213).

III. kapitola

Rodina, její začlenění a společenství

Třetí věk

17. Jedním z nejzávažnějších a nejnaléhavějších úkolů křesťanské rodiny je pečovat o mezigenerační svazky pro předávání víry a základních životních hodnot. Většina rodin respektuje staré lidi, obklopuje je láskou a považuje je za požehnání. Zvláštní ocenění patří sdružením a hnutím rodin, která pracují pro duchovní a sociální prospěch starých lidí a při péči o duše spolupracují zvláště s kněžími. V některých prostředích jsou staří lidé chápáni jako bohatství, neboť zajišťují stabilitu, kontinuitu a paměť rodiny i společnosti. Ve vysoce industrializovaných společnostech, kde při poklesu porodnosti má jejich počet tendenci k růstu, existuje riziko, že budou vnímáni jako zátěž. Taktéž péče, kterou vyžadují, často vystavuje jejich blízké tvrdé zkoušce. „Staří jsou muži a ženy, otcové a matky, kteří byli před námi na stejné cestě, ve stejném domě a v našem každodenním boji o důstojný život. Jsou to muži a ženy, od nichž jsme dostali mnohé. Starý člověk není vetřelec. Staří, to jsme my: dříve, či později, ale nevyhnutelně, i když o tom nepřemýšlíme. A pokud se nenaučíme zacházet se starými dobře, budou pak s námi jednat stejně“ (František, Generální audience, 4. března 2015).

18. Přítomnost prarodičů v rodině si zasluhuje zvláštní pozornost. Představují spojovací článek mezi generacemi a zajišťují vyváženost myšlení a cítění tím, že předávají tradice a zvyklosti, hodnoty a ctnosti, v nichž ti mladší mohou poznávat své kořeny. Prarodiče rovněž často spolupracují s dětmi v ekonomických a výchovných otázkách i při předávání víry vnukům. Mnoho lidí může potvrdit, že právě prarodičům vděčí za své uvedení do křesťanského života. Jak říká Kniha Sirachovcova: „Nestraň se rozhovorů starců, kteří se též učili od svých otců, neboť u nich se naučíš rozumnosti a tomu, jak odpovídat, když je třeba“ (Sir 8,9). Toužebně si přejeme, aby se v rodině v poslušnosti jednotlivých generací předávala a ochraňovala víra jako cenné dědictví pro nová rodinná společenství.

Vdovský stav

19. Vdovství je zvláště obtížnou zkušeností pro toho, kdo prožíval své rozhodnutí pro manželství a svůj rodinný život jako dar. Z pohledu víry však představuje různé možnosti, jež je třeba doceňovat. Někteří ve chvíli, kdy vstupují do této zkušenosti, dokážou s ještě větší oddaností věnovat své síly dětem a vnukům a v tomto výrazu lásky nacházejí své nové výchovné poslání. Prázdnotu, jakou zanechává zesnulý manžel nebo manželka, v určitém smyslu vyplňuje láska rodinných příslušníků, kteří si váží vdovců a vdov, což jim umožňuje uchovávat si cennou památku na své manželství. Těm, kteří nemohou počítat s přítomností rodinných příslušníků, jimž by se mohli věnovat a zažívat jejich lásku a blízkost, musí se zvláštní pozorností a ochotou pomáhat křesťanské společnosti, především pokud se nacházejí ve stavu nouze. Vdovci a vdovy mohou uzavřít nový svátostný svazek, aniž by se tím z hodnoty předcházejícího manželství cokoli ubíralo (srov. 1 Kor 7,39). Na začátku své historie i během ní projevovala církev zvláštní pozornost vdovám (srov. 1 Tim 5,3-16), což vedlo dokonce k ustanovení *ordo viduarum* (řádu vdov), který by se dnes mohl obnovit.

Poslední období života a žal v rodině

20. Nemoc, nehoda nebo staroba, které vedou ke smrti, se odrážejí na celém životě rodiny. Zkušenost žalu je zvláště drásající, pokud dojde ke ztrátě malých a mladých. Takový bolestný prožitek vyžaduje zvláštní pastorační pozornost i prostřednictvím zapojení křesťanského společenství. Docenit závěrečnou fázi života je dnes tím potřebnější, čím větší je všemožná snaha o vytěsnění okamžiku přechodu. Křehkosti a závislosti starých lidí se někdy zlovlně využívá k pouhému ekonomickému obohacení. Mnohé rodiny nás učí, že je možné čelit posledním etapám života tím, že se zdůrazňuje smysl naplnění celého lidského života jeho začleněním do velikonočního tajemství. Velký počet starých bývá přijímán do církevních zařízení, kde mohou žít materiálně i duchovně v pokojném rodinném prostředí. Eutanazie a asistovaná sebevražda jsou pro rodiny na celém světě vážnou hrozbou. V mnohých státech je jejich provádění legální. Církev se ostře staví proti této praxi a zároveň cítí povinnost pomáhat rodinám, které pečují o své staré a nemocné členy, a všemi způsoby prosazovat hodnotu lidské osoby až do přirozeného konce jejího života.

Osoby se specifickými potřebami

21. Zvláštní pohled je třeba věnovat rodinám postižených osob, jejichž handicap vpadne do života, stává se obrovskou a neočekávanou výzvou narušující rovnováhu, touhy a očekávání. Vyvolává protichůdné emoce a nutí k rozhodnutím, která se těžko zvládají a zpracovávají, a zároveň nastoluje nové úkoly, kritické situace a vyžaduje novou zodpovědnost. Obraz rodiny a celého jejího životního běhu je silně narušen. Velký obdiv si zasluhují rodiny, které s láskou přijímají těžkou zkoušku postižení svého dítěte. Jsou věrné daru života a tím dávají církvi a společnosti cenné svědectví. Na cestě přijímání a ohleduplnosti k tomuto tajemství zranitelnosti může rodina a spolu s ní křesťanské společenství objevovat nové úkony a výrazy, způsoby chápání a totožnosti. Osoby s postižením představují pro rodinu dar a příležitost k růstu v lásce, ve vzájemné pomoci a v jednotě. Církev coby Boží rodina touží být přívětivým domovem pro rodiny s postiženými osobami (srov. Jan Pavel II., Homilie u příležitosti jubilea společenství s postiženými, 3. prosince 2000). Spolupracuje na tom, aby napomáhala jejich vztahu s rodinou, výchově v rodině a nabízí způsoby, jak se mohou zúčastnit na liturgickém životě ve společenství. Pro různé invalidy, kteří jsou opuštěni anebo zůstali sami, často vytvářejí jedinou rodinu církevní instituce a útulky. Synoda jim vyjadřuje svou živou vděčnost a hluboké uznání. Proces integrace se jeví obtížnější ve společnostech, kde přetrvávají stigmata a předsudky, dokonce propracované do eugenických teorií. Mnohé rodiny, komunity a církevní hnutí naopak objevují a velebí Boží dary v osobách se zvláštními potřebami, především jejich jedinečnou schopnost komunikace a sdružování. Zvláštní pozornost je třeba věnovat postiženým lidem, kteří přežili své rodiče a širší rodinu, jež se o ně starala během svého života. Smrt těch, jimiž byli milováni a které sami milovali, je činí zvláště zranitelnými. Rodina, která s výrazem víry přijímá přítomnost lidí s postižením, dokáže poznávat a zaručovat se za kvalitu a hodnotu každého života s jeho potřebami, právy a příležitostmi. V každé životní fázi dokáže podněcovat služby a péči a prosazovat společenskost a lásku.

Osoby nežijící v manželství

22. Mnozí lidé, kteří žijí, aniž by vstoupili do manželství, nejen že žijí v oddanosti své původní rodině, ale často poskytují velké služby i okruhu svých přátel v církevním společenství a v profesním životě. Nicméně jejich přítomnost a jejich přínos bývá často přehlížen a to v nich vyvolává pocit osamocení. Nezřídka lze u nich nacházet vznešené motivace, jež je vedou k angažovanosti v umění, ve vědě a pro dobro lidstva. Mnozí pak dávají své talenty do služeb křesťanskému společenství ve znamení lásky a dobrovolnictví. A jsou i takoví, kteří nevstupují do manželství, aby zasvětili svůj život lásce ke Kristu a k bratřím. Rodina, v církvi i ve společnosti, je jejich oddaností nesmírně obohacována.

Migranti, utečenci a pronásledování

23. Zvláštní pastorační pozornost si zasluhuje dopad migračního fenoménu na rodinu. Různým způsobem a v různých částech světa se týká celých národů. V této oblasti sehrávala církev prvořadou úlohu. Potřeba udržet si a rozvíjet toto evangelní svědectví (srov. Mt 25,35)

se dnes zdá být naléhavější než kdykoli jindy. Historie lidstva je historií migrantů; ta je vepsána v životě národů i rodin. I naše víra nám to připomíná: všichni jsme poutníky. Takovéto přesvědčení v nás má vzbuzovat pochopení, otevřenost a zodpovědnost tváří v tvář problému migrace, ať už je způsobena utrpením, nebo hledáním životních příležitostí. Lidská mobilita, která odpovídá přirozenému historickému pohybu národů, se může jevit jako autentické bohatství jak pro rodinu, která emigruje, tak i pro zemi, která ji přijímá. Jinou věcí je vynucená migrace rodin, plod válečných situací, pronásledování, chudoby a nespravedlnosti; taková migrace je poznamenána útrapami na cestě, jež často ohrožují život, vyvolávají v lidech trauma a destabilizují rodiny. Doprovázení migrantů vyžaduje zvláštní pastorační orientovanou na migrující rodiny a také na členy rodinného společenství, kteří zůstali na původním místě. To se má uskutečňovat rovněž pomocí specifické pastorační péče prováděné s ohledem na jejich kulturu, na jejich výchozí náboženskou a lidskou formaci a na duchovní bohatství jejich obřadů a tradic. „Je důležité dívat se na migranty nejen z hlediska jejich regulérnosti, či neregulérnosti, ale především jako na lidi, kteří mohou, je-li ochráněna jejich důstojnost, přispívat k blahobytu a pokroku všech, zvláště tehdy, pokud se zodpovědně chopí své povinnosti vůči těm, kdo je přijímají, pokud budou uznale respektovat materiální i duchovní dědictví hostitelské země, poslouchat její zákony a pomáhat při nesení jejich břemen“ (František, Poselství ke Světovému dni migrantů a uprchlíků 2016, 12. září 2015). Migrace se jeví jako zvláště dramatická a zničující pro rodiny i pro jednotlivce, pokud k ní dochází nezákonně a za pomoci mezinárodních organizací obchodujících s lidmi. Totéž lze říci i o migraci žen a dětí bez doprovodu, nucených k dlouhodobým přechodným pobytům v utečeneckých táborech, kde není možné zahájit proces integrace. Extrémní chudoba a další rozvratné situace někdy vedou rodiny až k tomu, že prodávají své děti k prostituci nebo k obchodu s orgány.

24. Setkání s novou zemí a s novou kulturou se stává mnohem těžší, pokud neexistují podmínky pro autentické přijetí a akceptování, s ohledem na práva všech a na pokojné a solidární soužití. To je přímá výzva pro křesťanské společenství: „Zodpovědnost poskytovat přijetí, prokazovat solidaritu a pomoc uprchlíkům se týká především místní církve. Ta je povolána, aby vtělovala potřeby evangelia a bez rozlišování vycházela vstříc těmto lidem ve chvíli, kdy to potřebují a jsou sami“ (Papežská rada *Cor Unum* a Papežská rada pro pastorační migrantů a utečenců, Utečenci jako výzva k solidaritě, 26). Pocity dezorientace, nostalgie po ztracených kořenech a těžkosti s integrací se dnes v mnoha prostředích ukazují jako nepřekonané a vzbuzují nová utrpení, ještě i u druhé a třetí generace rodin migrantů, a ze strany hostitelské kultury živí projevy fundamentalismu a násilného odmítání. Jako cenný zdroj pro překonávání takovýchto těžkostí se ukazuje právě setkávání rodin. Klíčovou úlohu v integračních procesech často sehrávají ženy tím, že si sdělují zkušenosti, jak jejich děti rostou. I ve své nejisté situaci vydávají svědectví o kultuře lásky v rodině, která povzbuzuje ostatní rodiny, aby přijímaly život a pečovaly o něj a žily solidaritu. Ženy mohou předávat novým generacím živou víru v Krista, která je při těžké zkušenosti migrace podržela a byla tím posílena. Velkou zkoušku – nejen pro církve, ale pro celé mezinárodní společenství – představuje pronásledování křesťanů i etnických a náboženských menšin v různých částech světa a především na Blízkém východě. Je třeba podporovat každé úsilí, které směřuje k udržení přítomnosti křesťanských rodin a společenství v jejich původních zemích. Benedikt

XVI. prohlašoval: „Blízký východ bez křesťanů nebo jen s jejich malým počtem již není Blízkým východem, protože křesťané společně s dalšími věřícími spoluvytvářejí tuto tak specifickou identitu celé oblasti“ (apoštolská exhortace Ecclesia in Medio Oriente, 31).

Některé osobité problémy

25. V některých společnostech se ještě uplatňuje praxe polygamie; v některých prostředích přetrvává praktikování dohodnutých manželství. V zemích, kde je katolická církev v menšině, jsou početná smíšená manželství a manželství s disparitou kultu, se všemi těžkostmi, které to přináší pro právní uspořádání, pro křest, pro výchovu dětí a pro vzájemnou úctu při různosti víry. U takových manželství může existovat nebezpečí relativismu a lhostejnosti, ale mohou rovněž ukazovat možnost, jak napomáhat ekumenickému duchu a mezináboženskému dialogu v harmonickém soužití komunit žijících na tomtéž místě. V mnoha prostředích, a to nejen na Západě, se značně šíří praxe soužití, které předchází manželství, anebo i takových soužití, jež ani nesměřují k tomu, aby získala formu institucionálního svazku. K tomu se často přidává občanské zákonodárství, které manželství a rodinu kompromituje. Z důvodu sekularismu v mnoha částech světa silně klesá cítění pro vztah k Bohu a společnost nedsílí víru.

Děti

26. Děti jsou Božím požehnáním (srov. Gen 4,1). V životě rodiny a společnosti mají zaujímat první místo a v pastorační činnosti církve být prioritou. „Společnost lze skutečně posuzovat podle toho, jak jedná s dětmi, a to nejenom morálně, ale také sociologicky, totiž zda je to společnost svobodná, anebo otročí nějakým mezinárodním zájmům. ... Děti nám připomínají... že jsme nepřetržitě syny a dcerami. ... Tím se nám ustavičně připomíná, že život jsme si nedali sami, ale dostali jsme jej“ (František, Generální audience, 18. března 2015). Děti se však často stávají předmětem sporů mezi rodiči a jsou skutečnou obětí rozpadu rodiny. Práva dětí se zanedbávají mnoha způsoby. V některých oblastech světa jsou považovány za skutečné a pouhé zboží, nakládá se s nimi jako s lacinými pracovními silami, používají se pro válku a jsou objektem fyzického a psychického násilí různého druhu. Rozličnému násilí bývají vystavovány děti migrantů. Sexuální zneužívání dětí představuje jednu z nejpohoršlivějších a nejzvrácenějších skutečností současné společnosti. Ve společnostech proniknutých násilím z důvodu války, terorismu či přítomnosti organizovaného zločinu narůstají nedůstojné rodinné situace. Ve velkých metropolích a na jejich perifériích se dramaticky zhoršuje fenomén tzv. dětí z ulice.

Žena

27. Žena má rozhodující roli v životě člověka, rodiny i společnosti. „Každý člověk vděčí za svůj život matce a mnoho jí vděčí téměř vždycky za svůj další život, za lidskou a duchovní formaci“ (František, Generální audience, 7. ledna 2015). Matka uchovává po celý život paměť a význam zrození: „Maria to všechno uchovávala ve svém srdci a uvažovala o tom“ (Lk 2,19.51). Je však pravdou, že situace ženy ve světě podléhá velkým rozdílům, které převážně vyplývají ze společensko-kulturních faktorů. Důstojnost ženy je třeba chránit a podporovat.

Nejde jen o problém ekonomických zdrojů, ale o odlišný kulturní pohled, jak je vidět z obtížné situace žen v zemích na vzestupu. Být ženou vede i dnes v mnohých prostředích k diskriminaci; místo toho, aby byl dar mateřství doceňován, je trestán. Na druhé straně sterilita znamená v některých kulturách společenskou diskriminaci ženy. Nelze zapomínat ani na rostoucí projevy násilí, jehož obětí se stávají ženy uvnitř rodin. Zneužívání žen a násilí na jejich těle je často spojováno s potratem a s nucenou sterilizací. K tomu přistupují i negativní důsledky praktik spojených s plozením, jako je pronájem dělohy nebo obchod s pohlavními buňkami a embryi. Emancipace ženy vyžaduje nové promyšlení recipročních úloh manželů a jejich společné zodpovědnosti za život rodiny. Touha po dítěti za každou cenu nepřinesla šťastnější a pevnější rodinné vztahy, ale v mnoha případech ve skutečnosti zhoršila nerovnost mezi muži a ženami. Větší ocenění zodpovědnosti žen v církvi může přispět ke společenskému uznání jejich rozhodující úlohy – jejich příspěvek k rozhodovacím procesům, jejich účast na řízení některých institucí, jejich začlenění do přípravy vysvěcených služebníků.

Muž

28. V životě rodiny plní muž stejnou rozhodující úlohu se zvláštním důrazem na ochranu a podporu manželky a dětí. Vzorem jeho osobnosti je svatý Josef, který ve chvíli ohrožení „vzal v noci dítě i jeho matku“ (Mt 2,14) a odvedl je do bezpečí. Mnozí muži si jsou vědomi důležitosti své role v rodině a plní ji se specifickou kvalitou mužské povahy. Nepřítomnost otce závažně poznačuje rodinný život, výchovu dětí a jejich začlenění do společnosti. Jeho nepřítomnost může mít ráz fyzický, citový, poznávací a duchovní. Tento nedostatek zbavuje děti vzoru odpovídajícího otcovského chování. Rostoucí nasazení ženy v práci mimo domov nebylo dostatečně kompenzováno zvýšeným úsilím muže v domácím prostředí. Citlivost muže vůči úloze ochraňovat manželku a děti před každou formou násilí a ponižování se v dnešních poměrech oslabila. „Manžel“ – říká Pavel – „má mít svou ženu rád ‚jako vlastní tělo‘ (Ef 5,28); milovat ji jako Kristus ‚miloval církev a vydal sám sebe za ni‘ (v. 25). ... Účinek této radikální oddanosti, požadované po muži z lásky a důstojnosti k ženě podle Kristova příkladu, musel být v samotném křesťanském společenství mimořádný. Tento zárodek evangelní novosti, který obnovuje původní vzájemnost oddanosti a úcty, uzrával v dějinách postupně, ale nakonec převážil“ (František, Generální audience, 6. května 2015).

Mladí

29. Mnoho mladých i nadále vidí manželství jako svou velkou životní touhu a plán založení vlastní rodiny jako uskutečnění svých snů. Vůči manželství však zaujímají různý postoj. Často jsou vedeni k tomu, aby odkládali svatbu kvůli problémům ekonomického, pracovního či studijního charakteru. Někdy tomu tak je i z jiných důvodů, jako je vliv ideologií, které znevažují manželství a rodinu, zkušenost ztroskotání u jiných dvojic, což nechťejí riskovat, obava před něčím, co považují za příliš velké a posvátné, společenská příležitost a ekonomické výhody vyplývající z faktického soužití, výhradně citové a romantické chápání lásky, strach ze ztráty svobody a autonomie, odmítání něčeho, co se vnímá institucionálně a byrokraticky. Církev hledí s obavami na nedůvěru tolika mladých k manželství a trpí kvůli unáhlenosti, s níž se mnozí věřící rozhodují ukončit manželský závazek, aby vstoupili do

jiného. Je třeba povzbuzovat mladé pokřtěné, aby neváhali před bohatstvím, které jejich plánům lásky přináší svátost manželství v síle podpory, jakou dostávají z Kristovy milosti a z možnosti plně se účastnit na životě církve. Je proto třeba s větší pozorností rozpoznávat pravé důvody, proč ho odmítají a jsou od něho odrazováni. Mladí mohou získávat větší důvěru ke svému rozhodnutí pro manželství díky rodinám z křesťanského společenství, které jim poskytnou věrohodný příklad svědectví přetrvávajícího v čase.

IV. kapitola

Rodina a citový život

Závažnost citového života

30. „Kdo chce darovat lásku, musí také sám lásku přijímat jako dar. Jistě, člověk se může, jak praví Pán, stát pramenem, z něhož prýští proudy živé vody (srov. Jan 7,37-38). Má-li se člověk opravdu stát takovým pramenem, musí se sám stále znovu napájet z onoho prvního a původního zdroje, jímž je Ježíš Kristus, z jehož probodeného srdce prýští Boží láska (srov. Jan 19,34)“ (DCE 7). Potřeba starat se o vlastní osobu, vnitřně se poznávat, žít lépe v souladu se svými emocemi a city a hledat kvalitní citové vztahy se musí otevírat daru lásky toho druhého a touze vytvářet tvůrčí vzájemnost, která vede k přijímání zodpovědnosti a je solidární, jako je tomu v rodině. Výzvou pro církve je, aby skrze posilování dialogu, ctností a důvěry v milosrdnou Boží lásku pomáhala dvojicím v dozrávání jejich emoční dimenze a citového rozvoje. Plné nasazení a odevzdanost, jak je vyžaduje křesťanské manželství, je mocnou protilátkou k pokušení individualistického života zaměřeného na sebe.

Formace k sebedarování

31. Prvořadý dopad na citovou formaci mladých generací má charakter vztahů v rodině. Rychlost, s níž dochází v současné společnosti ke změnám, znesnadňuje doprovázení člověka při utváření jeho afektivity a při jeho dozrávání. Vyžaduje to rovněž odpovídající pastorační práci, bohatou na hlubokou znalost Písma a katolické nauky i na vybavení náležitými vzdělávacími nástroji. Pro účinné předávání křesťanského pohledu má být nápomocná vhodná znalost psychologie; s výchovným působením je třeba začít již při katechezi křesťanské iniciace. Formace se má snažit o představení čistoty jako chvályhodné ctnosti pro integraci citů, jež napomáhá v darování sebe sama.

Zranitelnost a nezralost

32. V současném světě nechybějí kulturní tendence, které jsou zacíleny na vnucování neomezené sexuality a na touhu poznat ji ve všech směrech, včetně těch nejkompexnějších. Otázka citové křehkosti je velice aktuální. Nestabilní a proměnlivá narcistická afektivita nepomáhá člověku k dosažení větší zralosti. Je třeba důrazně odsoudit veliké rozšíření pornografie a komercializace těla, usnadňované i pochybným používáním internetu, a

nucení k prostituci i její využívání. V takovém prostředí si dvojice často přestávají být jisté, váhají a je jim zatěžko nacházet způsoby svého růstu. Mnozí mají tendenci setrvávat v počátečních stádiích emočního a sexuálního života. Manželská krize destabilizuje rodinu a rozluka nebo rozvod může přinášet závažné následky pro dospělé, děti i pro společnost a oslabovat jedince i sociální pouta. Demografický pokles způsobený mentalitou nepřející rození a usnadňovaný světovými politikami „reprodukčního zdraví“ ohrožuje pouto mezi generacemi. Z toho pramení i hospodářské ochuzení a všeobecná ztráta naděje.

Technika a plození člověka

33. Biotechnická revoluce v oblasti plození člověka umožnila manipulovat s aktem plození a učinit ho nezávislým na pohlavním styku mezi mužem a ženou. Lidský život a schopnost rození se tak staly „stavebnicovou“ záležitostí podřízenou především přáním jednotlivců i dvojic, které nemusí být ani heterosexuální, ani řádně sezdané. Tento jev se představil v poslední době jako absolutní novinka na scéně lidstva a doznává stále většího rozšíření. To má zásadní dopad na vývoj vztahů, na strukturu života ve společnosti a na právní řád, který do toho vstupuje ve snaze o reglementaci již existujících praktik a rozličných situací. V této situaci církev cítí potřebu vyslovit slovo pravdy a naděje. Je třeba vycházet z přesvědčení, že člověk pochází od Boha a trvale žije v jeho přítomnosti: „Lidský život je posvátný, protože od samotného svého počátku vyžaduje stvořitelenskou činnost Boží a vždy je zvláštním vztahem spojen se Stvořitelem, svým jediným cílem. Pouze Bůh je Pánem života, a to od jeho počátku až do konce: nikdo, za žádných okolností, si nemůže osobovat právo způsobit přímo smrt nevinnému lidskému stvoření“ (Kongregace pro nauku víry, instrukce *Donum Vitae*, 5; srov. Jan Pavel II., *Evangelium vitae*, 53).

Výzva pro pastorači

34. Reflexe, jež by dokázala znovu nastolit velké otázky o významu lidského bytí, nachází úrodnou půdu v nejhlubších očekáváních lidstva. Veliké hodnoty manželství a křesťanské rodiny odpovídají hledání, které prostupuje celým lidským životem i v době poznamenané individualismem a hédonismem. Je třeba přijímat lidi s pochopením a citlivostí pro jejich konkrétní život a podpořit přitom hledání smyslu. Víra povzbuzuje touhu po Bohu a vůli po plné sounáležitosti s církví i u toho, kdo zakusil ztroskotání anebo se nachází v obtížné situaci. Křesťanské poselství má v sobě stále dynamiku milosrdenství a pravdy, které se setkávají v Kristu: „První pravdou církve je Kristova láska. Této lásce, která se projevuje odpuštěním a sebedarováním, církev slouží a zprostředkovává ji lidem. Proto tam, kde je církev, musí být zřetelné Otcovo milosrdenství“ (MV 12). Při přípravě na manželský a rodinný život má pastorační péče počítat s mnohostí konkrétních situací. Jestliže na jedné straně je třeba napomáhat průběhu přípravy mladých na manželství, na druhé straně je nutno doprovázet ty, kdo žijí sami anebo si nevytvořili novou rodinu a často zůstávají napojeni na svou původní. Rovněž manželé, kteří nemohou mít děti, musí být předmětem zvláštní pastorační pozornosti ze strany církve, jež jim má pomáhat, aby ve své situaci objevili Boží záměr být ve službě celému společenství. Všichni mají zapotřebí, aby se na ně pohlíželo s porozuměním, při vědomí toho, že situace, jež je vzdalují od církevního života, nejsou

pokaždé chtěné, ale často vyvolané a někdy i protřpěné. Z pohledu víry není nikdo vyřazen – všichni jsou milováni Bohem a jsou v srdci pastýřského působení církve.

II. ČÁST

RODINA V BOŽÍM PLÁNU

35. Abychom dokázali poznávat povolání rodiny při různosti situací, s nimiž jsme se setkali v první části, potřebujeme jasnou orientaci na cestu a pro doprovázení. Buzolou je Boží slovo v dějinách, které vrcholí v Ježíši Kristu, jenž je „Cesta, Pravda a Život“ pro každého muže a ženu vytvářející rodinu. Budeme tedy naslouchat tomu, čemu ve světle Písma svatého a Tradice učí o rodině církev. Jsme přesvědčeni, že toto Slovo odpovídá nejhlubším lidským očekáváním lásky, pravdy a milosrdenství a že i ve zlomených a pokořených srdcích vzbudí schopnost darovat a přijímat. V tomto světle věříme, že evangelium rodiny začíná stvořením člověka k obrazu Boha, který je láska, a k lásce volá muže i ženu stvořené k jeho podobě (srov. Gen 1,26-27). Povolání manželů a rodiny ke společenství lásky a života přetrvává ve všech etapách Božího záměru i navzdory omezením a hříchům lidí. Toto povolání je od počátku založeno na Kristu Vykupiteli (srov. Ef 1,3-7). On obnovuje a zdokonaluje původní manželskou smlouvu (srov. Mk 10,6), uzdravuje lidské srdce (srov. Jan 4,10) a dává mu schopnost milovat tak, jako On miluje církev, když se za ni obětuje (srov. Ef 5,32).

36. Toto povolání dostává svou církevní a misijní formu ze svátostného svazku, jenž posvěcuje nerozlučitelný manželský vztah. Výměna souhlasu, která ho ustanovuje, znamená pro manžele závazek, že se úplně a definitivně navzájem jeden druhému budou darovat a přijímat se „v jednom těle“ (Gen 2,24). Milost Ducha Svatého činí z manželského spojení živé znamení svazku mezi Kristem a církví. Tím se jejich spojení stává na celý život pramenem četných milostí: plodnosti a svědectví, uzdravení a odpuštění. Manželství se uskutečňuje ve společenství života a lásky a rodina se stává hlasatelem evangelia. Manželé se stali jeho učedníky, Ježíš je doprovází na cestě do Emauz, oni ho poznávají při lámání chleba a ve světle zmrtvýchvstání se vrací do Jeruzaléma (srov. Lk 24,13-43). Církev ohlašuje rodině své pouto s Ježíšem v síle vtělení, skrze něž se On stal součástí Svaté nazaretské rodiny. V nerozlučitém svazku manželů poznává víra odraz Boží trojiční lásky, která se projevuje v jednotě pravdy a milosrdenství, jak je hlásal Ježíš. Synoda se stává interpretem svědectví církve, která se obrací k Božímu lidu s jasným slovem o pravdě rodiny podle evangelia. Žádná vzdálenost nezabrání rodině, aby se k ní dostávalo toto milosrdenství a aby ji podporovala tato pravda.

I. kapitola

Rodina v dějinách spásy

Boží pedagogika

37. Vzhledem k tomu, že řád stvoření je určován svým nasměrováním na Krista, je třeba rozlišovat – aniž bychom však oddělovali – různé stupně, jejichž prostřednictvím Bůh sděluje

lidstvu milost smlouvy. Z důvodu Boží pedagogiky, podle níž se Boží plán se stvořením naplňuje v záměru spásy skrze jeho postupné etapy, je třeba pochopit novost manželské svátosti v kontinuitě s přirozeným manželstvím, jak bylo na počátku založeno v řádu stvoření. Z tohoto pohledu je třeba chápat způsob spasitelského Božího jednání i v křesťanském životě. Protože všechno je stvořeno skrze Krista a pro něho (srov. Kol 1,16), křesťané „radostně a uctivě ať odkrývají semena Slova, která jsou v nich ukryta. Zároveň ať pozorně sledují hlubokou přeměnu, k níž dochází mezi národy“ (AG 11). Začlenění věřícího do církve skrze křest se naplno uskutečňuje dalšími svátostmi křesťanské iniciace. V oné domácí církvi, již je jeho rodina, věřící uskutečňuje „dynamický proces, probíhající pozvolna postupným přijímáním Božích darů“ (FC 9) prostřednictvím trvalé konverze k lásce, která zachraňuje od hříchu a dává plnost života. Při výzvách současné společnosti a kultury obrací víra svůj pohled na Ježíše Krista a kontempluje a adoruje jeho tvář. On s láskou a něhou hleděl na muže a ženy, s nimiž se setkával, a když jim hlásal požadavky Božího království, doprovázel jejich kroky pravdou, trpělivostí a milosrdenstvím. „Pokaždé, když se vrátíme ke zdroji křesťanské zkušenosti, otevírají se nové cesty a netušené možnosti“ (František, Projev u příležitosti modlitební vigilie při přípravě Synody o rodině, 3. října 2014).

Trojiční obraz v rodině

38. Písmo a Tradice nám otevírají přístup k poznání Trojice, v němž se ukazují znaky rodiny. Rodina je obrazem Boha, jenž „ve svém nejniternejším tajemství není osamocený, ale je rodinou, která je láskou“ (Jan Pavel II., Homilie při mši sv. v semináři Palafoxiano di Puebla de Los Angeles, 28. ledna 1979). Bůh je společenstvím osob. Otcův hlas při křtu označuje Ježíše jako svého milovaného Syna a v této lásce je nám dáno, abychom poznali Ducha Svatého (srov. Mk 1,10-11). Ježíš, který v sobě všechno smířil a spasil člověka od hříchu, nejen navrátil manželství a rodině její původní podobu, ale také pozvedl manželství na svátostné znamení své lásky k církvi (srov. Mt 19,1-12; Mk 10,1-12; Ef 5,21-32). V rodině, kterou shromáždil Kristus, se vrací „obraz a podobnost“ s Nejsvětější Trojicí (srov. Gen 1,26), tajemství, z něhož tryská každá pravá láska. Od Krista skrze církev získává manželství a rodina milost Ducha Svatého, aby svědčila o evangeliu Boží lásky až po završení Smlouvy v poslední den Beránkovy svatební hostiny (srov. Zj 19,9; Jan Pavel II., Katecheze o lidské lásce). Smlouva lásky a věrnosti, ze které žije Svatá nazaretská rodina, osvětluje princip, jenž dává každé rodině tvářnost a uschopňuje ji, aby lépe čelila útrapám života a dějin. Na tomto základě se každá rodina i při své slabosti může stávat světlem v temnotě světa. „Zde chápeme způsob, jak žít rodinu. Nazaret nám připomíná, co je to rodina, co je to společenství lásky, její střídmost a prostou krásu a její posvátnou a nedotknutelnou povahu. Ukazuje nám, jak je výchova v rodině jemná a nenahraditelná, učí nás poznávat její přirozenou funkci v řádu společnosti“ (Pavel VI., Projev v Nazaretu, 5. ledna 1964).

Rodina v Písmu svatém

39. Svoji plodnou a plodivou láskou pokračují muž a žena ve stvořitelském díle a skrze posloupnost střídajících se generací spolupracují se Stvořitelem na dějinách spásy (srov. Gen 1,28; 2,4; 9,1.7; 10; 17,2.16; 25,11; 28,3; 35,9.11; 47,27; 48,3-4). Manželství ve své příkladné

podobě je vykresleno v Knize Genesis, na niž odkazuje i Ježíš při svém vidění manželské lásky. Muž se cítí být neúplný, protože mu chybí pomoc, která by byla v partnerském dialogu „jemu rovná“ (srov. Gen 2,18.20). Žena je tedy téže podstaty jako muž, což je symbolicky vyjádřeno žebrem, neboli téhož těla, jak to hlásá chvalozpěv mužovy lásky: „Toto je kost z mých kostí a tělo z mého těla!“ (Gen 2,23) Ti dva se stanou „jedním tělem“ (srov. Gen 2,24). Tuto základní manželskou zkušenost opěvuje výraz vzájemné sounáležitosti, který je přítomný ve vyznání lásky vyslovené ženou v Písni písní. Formulace kopíruje výraz smlouvy Boha s jeho lidem (srov. Lev 26,12): „Můj milý je můj a já jsem jeho... Já jsem svého milého a můj milý je můj“ (Pís 2,16;6,3). U Písni písní je dále významné, jak se zde trvale prolíná sexualita, éros a láska, jakož i setkávání tělesnosti s něhou, citem, vášní, duchovností a naprostým darováním. S vědomím toho, že může existovat noc nepřítomnosti a přerušeno rozhovoru mezi ním a jí (v. 3 a 5), i tak přetrvává jistota o síle lásky před každou překážkou: „Silná jako smrt je láska“ (Pís 8,6). Když biblické proroctví oslavuje smlouvu mezi Bohem a jeho lidem, neodvolává se pouze na manželskou symboliku (srov. Iz 54; Jer 2,2; Ez 16), ale na veškerou zkušenost rodiny, jak dosvědčuje zvláště výrazně prorok Ozeáš. Jeho dramatická manželská a rodinná zkušenost (srov. Oz 1-3) se stává znamením vztahu mezi Pánem a Izraelem. Nevěrnosti lidu neruší nezdolatelnou Boží lásku, kterou prorok zobrazuje jako otce, jenž vede svého syna a „pouty lásky“ ho k sobě připoutává (srov. Oz 11,1-4).

40. Ve slovech věčného života, která Ježíš zanechal svým učedníkům v nauce o manželství a rodině, můžeme rozeznat tři základní etapy Božího plánu. Na počátku je zde původní rodina, když Bůh Stvořitel ustanovil prvotní manželství mezi Adamem a Evou jako pevný základ rodiny. Bůh nejen stvořil lidskou bytost jako muže a ženu (srov. Gen 1,27), ale také jim požehnal, aby byli plodní a množili se (srov. Gen 1,28). „Proto opustí muž svého otce i matku a přilne ke své ženě a stanou se jedním tělem“ (Gen 2,24). Toto spojení bylo posléze zraněné hříchem a manželství ve své historické podobě zaznamenávalo v rámci tradice Izraele různé výkyvy: od monogamie po polygamii, od stability po rozvod, od vzájemnosti po podřízenost ženy muži. Možnost rozluky poskytnutou Mojžíšem (srov. Dt 24,1 a násl.), která přetrvávala i v Ježíšově době, lze pochopit v rámci tohoto obrazu. Narovnání padlého světa díky příchodu Spasitele nakonec nejen rehabilituje původní Boží plán, ale vede dějiny Božího lidu k novému naplnění. Nerozlučitelnost manželství (srov. Mk 10,2-9) se nesmí chápat především jako břemeno vkládané na lidi, ale spíše jako dar dávaný lidem spojeným v manželství.

Ježíš a rodina

41. Ježíšův příklad je pro církve příznačný. Boží Syn přišel na svět do rodiny. Během třiceti let svého skrytého života v Nazaretě – společenské, náboženské i kulturní periférii říše (srov. Jan 1,46) – viděl Ježíš u Marie a Josefa věrnost prožívanou v lásce. Svůj veřejný život zahájil znamením v Káni, které vykonal na svatební hostině (srov. Jan 2,1-11). Hlásal evangelium manželství jako plnost zjevení, jímž se obnovuje původní Boží plán (srov. Mt 19,4-6). Prožíval každodenní přátelské okamžiky s rodinou Lazara a jeho sester (srov. Lk 10,38) a s Petrovou rodinou (srov. Mt 8,14). Naslouchal pláči rodičů kvůli jejich dětem, které navrátil

do života (srov. Mk 5,41; Lk 7,4-15), a tak ukázal pravý význam milosrdenství, jež s sebou nese obnovení smlouvy (srov. Jan Pavel II., *Dives in Misericordia*,4). To se naplno projevuje při setkáních se samařskou ženou (srov. Jan 4,1-30) a s cizoložnicí (srov. Jan 8,1-11), v nichž se před Ježíšovou láskou, poskytovanou zdarma, probouzí vědomí jejich hříchu. Konverze je „trvalý úkol pro celou Církev, v níž ‚však jsou i hříšníci; je zároveň svatá i stále potřebuje očišťování a jde trvalou cestou pokání a obnovy‘. Toto úsilí o obrácení není pouze lidským dílem. Je to dynamismus ‚zkroušeného srdce‘, jež přitahuje a jímž hýbá milost, aby odpovědělo na milosrdnou lásku Boha, který si nás dříve zamiloval“ (KKC 1428). Bůh bezplatně nabízí své odpuštění každému, kdo se otevře působení jeho milosti. K tomu dochází skrze pokání spojené s předsevzetím nasměrovat svůj život podle vůle Boží. To je účinek jeho milosrdenství, skrze něž nás On smiřuje se sebou. Bůh vkládá do našich srdcí schopnost jít po cestě napodobování Krista. Ježíšovo slovo a jeho postoj jasně ukazuje, že Boží království je horizontem, v jehož rámci je definován každý vztah (srov. Mt 6,33). Rodinné svazky, i když jsou důležité, „přesto nejsou absolutní“ (KKC 2232). Způsobem šokujícím pro jeho posluchače Ježíš ve světle Božího království rodinné vztahy relativizoval (srov. Mk 3,33-35; Lk 14,6; Mt 10,34-37; 19,29; 23,9). Tento obrat v cítění, který Ježíš vnáší do lidské rodiny, vytváří radikální povolání k všeobecnému bratrství. Z nového společenství shromážděného v Ježíšově jménu není nikdo vyloučen, protože všichni jsou povoláni, aby patřili do Boží rodiny. Ježíš ukazuje, jak Boží shovívavost doprovází cestu člověka svou milostí, proměňuje zatvrzelé srdce svým milosrdenstvím (srov. Ez 36,26) a směřuje ho k jeho naplnění ve velikonočním tajemství.

II. kapitola

Rodina v církevním magisteriu

Nauka Druhého vatikánského koncilu

42. Na základě toho, co církev obdržela od Krista, rozvinula během staletí bohatou nauku o manželství a rodině. Jedním z nejvýznamnějších výrazů jejího magisteria je to, co předkládá Druhý vatikánský koncil v pastorační konstituci *Gaudium et Spes*, která věnuje důstojnosti manželství a rodiny celou jednu kapitolu (srov. GS 47-52). Manželství a rodinu definuje takto: „Důvěrné společenství života a manželské lásky, které Stvořitel založil a vybavil vlastními zákonitostmi, se uskutečňují manželskou smlouvou neboli neodvolatelným osobním souhlasem. A tak lidským úkonem, jímž se manželé vzájemně sobě dávají a přijímají, vzniká i před společností pevný stav podle Božího řádu“ (GS 48). „Pravá láska mezi manželem a manželkou“ (GS 49) zahrnuje vzájemné darování jednoho druhému, nese s sebou a integruje sexuální rozměr a citový život a odpovídá Božímu záměru (srov. GS 48-49). Z toho jasně vyplývá, že manželství a manželská láska, která je podněcuje, „jsou zaměřeny svou povahou k plození a výchově potomstva“ (GS 50). Rovněž se zdůrazňuje zakořenění manželů v Kristu: Kristus Pán „vychází vstříc věřícím manželům svátostí manželství“ (GS 48) a zůstává s nimi (*sacramentum permanens*). On povyšuje lidskou lásku, očišťuje ji, dovádí ji k plnosti a svým Duchem dává manželům schopnost žít ji tak, že celý jejich život je prostoupen vírou, nadějí a

láskou. Tímto způsobem jsou manželé jakoby zasvěcení a díky své vlastní milosti vytvářejí Kristovo tělo a budují domácí církev (srov. LG 11), takže církev, aby plně pochopila své tajemství, hledí na křesťanskou rodinu, která ho vyjadřuje ryzím způsobem.

Pavel VI.

43. Blahoslavený Pavel VI. ve šlépějích Druhého vatikánského koncilu prohloubil nauku o manželství a o rodině. Zvláště encyklikou *Humanae vitae* jasně vysvětlil niterné spojení mezi manželskou láskou a rozením života: „Manželská láska žádá od manželů vědomí, že jsou povoláni k odpovědnému rodičovství, na něž se dnes právem klade zvláštní důraz a jež je nutno též přesně chápat... odpovědné rodičovství v sobě tedy zahrnuje, že manželé plně uznávají vlastní povinnosti k Bohu, k sobě, k rodině a ke společnosti v pravé hierarchii hodnot“ (HV 10). V apoštolské exhortaci *Evangelii Nuntiandi* zdůraznil Pavel VI. vztah mezi rodinou a církví: „V oblasti laického apoštolátu nemůžeme nezdůraznit evangelizační činnost rodiny. V různých obdobích církevních dějin si rodina plně zasloužila svou krásnou definici ‚domácí církev‘, kterou znovu potvrdil Druhý vatikánský koncil. To znamená, že v každé křesťanské rodině by se měly odrážet a projevovat určité rysy celé církve jako takové. Kromě toho rodina stejně jako církev se má stát prostředím, v němž se předává a z něhož vyzařuje evangelium“ (EN 71).

Jan Pavel II.

44. Svatý Jan Pavel II. věnoval rodině zvláštní pozornost ve svých katechezích o lidské lásce a o teologii těla. V nich poskytl církvi bohaté úvahy o snoubeneckém významu lidského těla a o Božím plánu týkajícím se manželství a rodiny od počátku stvoření. Když pojednával o manželské lásce, popsal zvláště způsob, jímž manželé díky své vzájemné lásce dostávají dar Kristova Ducha a žijí své povolání ke svatosti. V listu rodinám *Gratissimam Sane* a především v apoštolské exhortaci *Familiaris Consortio* ukázal Jan Pavel II. rodinu jako „cestu církve“, poskytl celkový pohled na povolání k lásce mezi mužem a ženou, předložil základní linie pro pastorační rodiny a pro to, jak má být rodina přítomná ve společnosti. „V manželství a v rodině se vytvářejí mnohonásobné mezosobní vztahy – manželů navzájem, otcovský a mateřský, dětský, sourozenecký. Jimi je každá lidská osoba uváděna do ‚rodiny lidstva‘ a do ‚rodiny Boží‘, do církve“ (FC 15).

Benedikt XVI.

45. Benedikt XVI. se ve své encyklice *Deus Caritas Est* vrátil k tématu o pravdě lásky mezi mužem a ženou, která se plně vysvětluje teprve ve světle lásky Krista ukřižovaného (srov. DCE 2). Tvrdí, že „manželství založené na výlučné a definitivní lásce se stává ikonou vztahu Boha k jeho lidu, opačně platí, že způsob, jakým miluje Bůh, se stává mírou lidské lásky“ (DCE 11). Kromě toho v encyklice *Caritas in Veritate* zdůrazňuje důležitost lásky v rodině jako počátku života společnosti a místa, kde se učíme poznávat obecné dobro. „Stává se tak sociální, ba dokonce ekonomickou nutností opět navrhovat novým generacím krásu rodiny a manželství, soulad těchto institucí s nejhlubšími požadavky srdce i s důstojností lidské osoby.

V této perspektivě jsou státy povolány zavádět politiku, která prosazuje ústřední postavení a integritu rodiny založené na manželství mezi mužem a ženou, první a životodárné buňky společnosti, a starat se kromě jejích ekonomických a daňových problémů také – a především – o její vztahovou podstatu“ (CiV 44).

František

46. Papež František se v encyklice *Lumen Fidei* zabývá svazkem mezi rodinou a vírou: „První prostředí, kde víra osvětluje město lidí, spočívá v rodině. Mám na mysli především trvalý svazek muže a ženy v manželství. ... Slíbit lásku navždy je možné, když se odhaluje plán, který je větší než naše vlastní plány“ (LF 52). V apoštolské exhortaci *Evangelii Gaudium* papež znovu připomíná ústřední místo rodiny mezi dnešními kulturními výzvami: „Rodina, podobně jako všechna společenství a všechny sociální vztahy, prochází hlubokou kulturní krizí. V případě rodiny se křehkost vztahů stává obzvláště závažnou, protože jde o základní buňku společnosti, o místo, kde se učíme respektovat odlišnost druhých, kde si osvojujeme příslušnost k druhým a kde rodiče předávají dětem víru. Manželství bývá nahlíženo jako pouhá forma citového uspokojení, které lze konstituovat jakkoliv a uzpůsobovat podle senzibility každého. Avšak neodmyslitelný přínos manželství pro společnost přesahuje rovinu emotivity a potřeb vlastních párů“ (EG 66). Kromě toho papež František věnoval rodinné tematice soubor katechezí, které se zabývají různými náměty, zkušenostmi a životními fázemi.

III. kapitola

Rodina v křesťanské nauce

Manželství v řádu stvoření a svátostném naplnění

47. Řád stvoření je osvětlen a završen řádem vykoupení. Přirozené manželství se proto plně chápe ve světle jeho svátostného naplnění; jen když zaměříme pohled na Krista, poznáváme až do hloubky pravdu o lidských vztazích. „Je skutečnost, že tajemství člověka se opravdu vyjasňuje jen v tajemství vtěleného Slova. ... Kristus, nový Adam, právě zjevením tajemství Otce a jeho lásky plně odhaluje člověka jemu samému a dává mu poznat vznešenost jeho povolání“ (GS 22). Jako zvláště účelné se ukazuje chápat v kristocentrickém smyslu přirozené vlastnosti manželství, které utvářejí dobro manželů (*bonum coniugum*); to zahrnuje jednotu, otevřenost životu, věrnost a nerozlučitelnost. Ve světle Nového zákona, podle něhož vše bylo stvořeno skrze Krista a pro Krista (srov. Kol 1,16; Jan 1,1 a násl.), vyslovil Druhý vatikánský koncil své ocenění přirozeného manželství a pozitivních prvků přítomných v jiných náboženstvích (srov. LG 16; NA 2) a v různých kulturách i navzdory jejich nedokonalostem a omezením (srov. RM 55). Rozpoznávání přítomnosti *semina Verbi* (semen Slova) v jiných kulturách (srov. AG 11) lze aplikovat i na manželství a rodinu. Kromě pravého přirozeného manželství jsou pozitivní prvky přítomny i v podobách, jakých manželství nabývá v jiných náboženských tradicích. Tyto podoby – nicméně založené na stabilním a opravdovém vztahu

jednoho muže a jedné ženy – považujeme za uspořádané podle svátosti. S pohledem upřeným na lidskou moudrost národů uznává církev i takovouto rodinu jako potřebnou a plodnou základní buňku lidského soužití.

Nerozlučitelnost a plodnost manželského svazku

48. Základem nerozlučitelnosti manželství je neodvolatelná Boží věrnost smlouvě. Naprostá a hluboká láska mezi manžely se nezakládá jen na lidských schopnostech. Bůh tuto smlouvu podpírá silou Ducha Svatého. Rozhodnutí, které Bůh udělal směrem k nám, se určitým způsobem odráží i v manželském rozhodnutí: tak jako Bůh dodržuje svůj slib, i když padneme, tak i manželská láska a věrnost platí „v dobrém i ve zlém“. Manželství je darem a příslibem Boha, který naslouchá modlitbě těch, kdo ho prosí o pomoc. Tvrdost lidského srdce, jeho omezení a křehkost před pokušením jsou velkou výzvou pro společný život. Svědectví dvojic, které žijí věrně své manželství, vrhá světlo na hodnotu nerozlučitelného svazku a vzbuzuje touhu po trvalé obnově závazku k věrnosti. Nerozlučitelnost odpovídá hluboké touze po vzájemné a trvalé lásce, jakou Stvořitel vložil do lidského srdce, a je darem, jenž On sám dává každé dvojici: „Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj“ (Mt 19,6; srov. Mk 10,9). Muž a žena tento dar přijímají a usilují o to, aby jejich láska vydržela napořád. Při citlivosti naší doby a při faktických těžkostech s trvalým dodržováním závazků je církev povolána k tomu, aby předkládala požadavky a plán pro žití evangelia rodiny a křesťanského manželství. „Svatý Pavel mluví o novém životě v Kristu a říká, že všichni křesťané jsou povoláni mít se rádi tak, jako nás miloval Kristus, a ‚podřizovat se jedni druhým‘ (Ef 5,21), což znamená jedni druhým sloužit. A v této souvislosti uvádí tuto analogii mezi manželským párem a vztahem Krista a církve. Je zřejmé, že je to analogie nedokonalá, ale je třeba chápat její duchovní smysl, který je vznešený a revoluční a zároveň jednoduchý a dosažitelný každému muži a každé ženě, kteří se svěřují Boží milosti“ (František, Generální audience, 6. května 2015). Znovu je tu hlásání přinášející naději!

Dobra rodiny

49. Manželství je „celoživotní společenství, zaměřené ze své přirozenosti k dobru manželů, plození dětí a jejich výchově“ (CIC, kán. 1055 §1). Vzájemným přijetím si snoubenci slibují úplný dar, věrnost a otevřenost životu. Ve víře a s Kristovou milostí poznávají dary, které jim Bůh dává, a před církví přijímají závazek jeho jménem. Bůh lásku manželů posvěcuje, potvrzuje její nerozlučitelnost a nabízí jim svou milost, aby mohli žít věrnost, vzájemné spojení a otevřenost pro život. Děkujeme Bohu za manželství, protože skrze společenství života a lásky poznávají křesťanští manželé štěstí a zakoušejí, že Bůh je miluje osobně, vášnivě a něžně. Muž a žena, samostatně i jako dvojice – připomíná papež František – „jsou obrazem a podobou Boha. ... Různost muže a ženy není výrazem protikladu nebo poddanosti, nýbrž je pro sdílení a plození, vždycky k Božimu obrazu a k Boží podobě“ (Generální audience, 15. dubna 2015). Sjednocující cíl manželství je trvalou výzvou k růstu a k prohlubování této lásky. Při svém spojení z lásky zakoušejí manželé krásu otcovství a mateřství; sdílejí plány a námahu, touhy a starosti; učí se vzájemné péči a oboustrannému

odpuštění. V této lásce slavnostně prožívají své šťastné chvíle a podporují se na obtížných úsecích své životní historie.

50. Plodnost manželů v plném slova smyslu je duchovní: jsou živými svátostnými znameními a zdroji života pro křesťanské společenství i pro svět. Akt rození, který ukazuje „neoddělitelné spojení“ mezi sjednocujícím a plodivým významem – jak ozřejmil blahoslavený Pavel VI. (srov. HV 12) – musí být chápán z pohledu zodpovědnosti rodičů za jejich závazek pečovat o své děti a křesťansky je vychovávat. Ony jsou nejcennějším plodem manželské lásky. Od chvíle, kdy se dítě stává osobou, přesahuje ty, kdo ho zrodili. „Být synem a dcerou podle Božího plánu, znamená nést s sebou paměť a naději lásky, která uskutečnila sebe samu tím, že předala život jiné, původní a nové lidské bytosti. A pro rodiče je každé dítě sebou samým, je jiné a odlišné“ (František, Generální audience, 11. února 2015). Krása vzájemného a nezištného daru, radost z rodičího se života a láskyplná péče o všechny členy, od malých po staré, jsou některými z plodů, jež činí odpověď na povolání rodiny jedinečnou a nenahraditelnou. Vztahy v rodině rozhodným způsobem přispívají k solidárnímu a bratrskému vytváření lidské společnosti, která se nedá redukovat na soužití obyvatel na stejném území nebo občanů v jednom státě.

Pravda a krása rodiny

51. S niternou radostí a s hlubokou útěchou hledí církve na rodiny, které jsou věrné učení evangelia, děkuje jim a povzbuzuje je ve svědectví, jež vydávají. Díky nim se krása nerozlučitého a trvale věrného manželství stala důvěryhodnou. V rodině dozrává první zkušenost církve jako společenství mezi osobami, v níž se díky milosti odráží tajemství lásky Nejsvětější Trojice. „Zde se učí, jak je práce těžká i radostná, učí se bratrské lásce, velkodušně odpouštět znovu a znovu, a především uctívat Boha prostřednictvím modlitby a oběti vlastního života“ (KKC 1657). Evangelium rodiny živí i taková semena, která ještě potřebují dozrát, a musí pečovat o ty stromy, které uschly a nesmějí být zanedbávány (srov. Lk 13,6-9). Církev jako osvědčená učitelka a starostlivá matka sice uznává, že mezi pokřtěnými neexistuje jiné manželské pouto než svátostné a že každé jeho porušení je proti Boží vůli, ale rovněž si uvědomuje křehkost mnoha svých synů a dcer, kteří po cestě víry kráčí s námahou. „Proto aniž by se snižovala hodnota evangelního ideálu, je zapotřebí doprovázet milosrdenstvím a trpělivostí možné etapy růstu jednotlivých lidí, jež se utvářejí den po dni. ... Malý krůček uprostřed velkých lidských omezení může být Bohu milejší než zvnějšku korektní život toho, který prožívá své dny, aniž by čelil vážným těžkostem. Všem se musí dostat útěchy a povzbuzení spásonosné Boží lásky, která tajemně působí v každém člověku, navzdory jeho nedostatkům a pádům“ (EG 44). Tuto pravdu a krásu je třeba chránit. Uprostřed obtížných situací a zraněných rodin je třeba stále připomínat všeobecný princip: „Duchovní správci ať si uvědomí, že jsou pro lásku k pravdě povinni dobře rozlišovat různé situace“ (FC 84). Stupeň zodpovědnosti není ve všech případech stejný a mohou existovat faktory, které omezují rozhodovací schopnost. Proto je sice třeba jasně představovat nauku, je však také nutno se přitom vyhýbat soudům, které neberou v úvahu komplexnost různých situací, a je potřebné být pozorný vůči tomu, jak lidé z důvodu svého postavení žijí a trpí.

IV. kapitola

Směrem k naplňování života rodiny v církvi

Niterné pouto mezi církví a rodinou

52. Požehnání a zodpovědnost nové rodiny, zpečetěné církevní svátostí, v sobě zahrnují disponibilitu stávat se uvnitř křesťanského společenství podporovatelkou a šířitelkou základní smlouvy mezi mužem a ženou. Disponibilita rodiny v oblasti sociální, při rození dětí, ochraně slabších a v životě společenství zahrnuje zodpovědnost, jež má být právem podporována, uznávána a oceňována. V síle svátosti manželství se každá rodina stává ve všech směrech dobrem pro církev. Z tohoto pohledu bude jistě pro dnešní církev cenným darem, když si bude vážit vzájemnosti mezi rodinou a církví: církev je dobrem pro rodinu a rodina je dobrem pro církev. Ochrana Pánova svátostného daru se týká nejen jednotlivé rodiny, ale i samotného křesťanského společenství způsobem, jaký mu náleží. Při vznikajících závažných těžkostech s udržení manželského svazku se musí na poznávání toho, co se plní a co ne, do hloubky podílet manželská dvojice za pomoci pastýřů i společenství.

Milost obrácení a naplnění

53. Církev zůstává nablízku manželům, jejichž pouto se natolik oslabilo, že se objevuje riziko rozchodu. V případě, že nastane bolestný konec vztahu, církev cítí povinnost být při tomto okamžiku utrpení, tak aby mezi manžely nevzplanuly alespoň ničující rozpory. Zvláštní pozornost je třeba věnovat především dětem, které rozchod postihuje jako první, aby musely trpět co nejméně: „Když si tatínek a maminka ubližují, duše dětí velice trpí“ (František, Generální audience, 24 června 2015). Kristův pohled, jehož světlo osvětluje každého člověka (srov. Jan 1,9; GS 22), inspiruje pastýřskou péči církve o ty věřící, kteří spolu žijí jen tak anebo uzavřeli pouze občanský sňatek či jako rozvedení vstoupili do nového manželství. S ohledem na Boží pedagogiku se církev s láskou obrací na ty, kdo se zúčastňují jejího života nedokonalým způsobem; vyprošuje jim milost obrácení, povzbuzuje je ke konání dobra, k láskyplné péči jeden o druhého a ke službě pro společenství, v němž žijí a pracují. Je žádoucí, aby se v diecézích prosazovala cesta soudnosti a začleňování těchto osob, aby se jim pomáhalo a byly povzbuzovány v dozrávání k vědomému a pevnému rozhodnutí. Dvojice je třeba informovat o možnosti zahájit proces, který by mohl vyhlásit jejich manželství za neplatné.

54. Když spolužití ve veřejném svazku dosáhne značné stability – je poznamenáno hlubokou náklonností, zodpovědností vůči potomstvu, schopností překonávat zkoušky – lze v tom vidět příležitost, je-li to možné, doprovázet ho směrem ke svátosti manželství. Jinak je tomu ovšem v případě, kdy soužití nebylo navázáno s výhledem na možnost budoucího sňatku a chybí přání nastolit institucionální vztah. Občanské sňatky mezi mužem a ženou, tradiční manželství a s určitými rozdíly i faktická soužití jsou fenoménem objevujícím se v mnoha zemích. Situace věřících, kteří vstoupili do nového svazku, vyžaduje zvláštní pastorační péči: „V

posledních desetiletích... velmi vzrostlo vědomí, že je potřeba bratrského a pozorného přijetí v lásce a v pravdě těch pokřtěných, kteří uzavřeli nový sňatek po selhání jejich svátostného manželství; tyto osoby ve skutečnosti vůbec nejsou exkomunikovány (František, Generální audience, 5. srpna 2015).

Milosrdenství je srdcem zvěstování

55. Církev vychází z konkrétních situací dnešních rodin, jež všechny potřebují milosrdenství, počínaje rodinami nejvíce trpícími. Církev s Ježíšovým milosrdným Srdcem má doprovázet své zranitelné děti, poznačené zraněnou a ztracenou láskou, a navracet důvěru a naději jako světlo přístavního majáku nebo jako pochodeň, aby svítla těm, kdo sešli z cesty anebo se nacházejí uprostřed bouře. Milosrdenství je „jádro zjevení Ježíše Krista“ (MV 25). V něm září Boží suverenita, ve které je On stále znovu věrný svému bytí, jež je láska (srov. 1 Jan 4,8), a svému paktu. „Právě ve svém milosrdenství Bůh projevuje svoji všemohoucnost“ (sv. Tomáš Akvinský, Summa Theologiae, II-II, q. 30, art. 4; srov. Římský misál, vstupní modlitba 26. neděle v mezidobí). Hlásat pravdu s láskou je samo o sobě aktem milosrdenství. V bule *Misericordiae Vultus* papež František říká: „Milosrdenství neodporuje spravedlnosti, ale je výrazem Božího zacházení s hříšníkem.“ A pokračuje: „Bůh neodmítá spravedlnost. Pojímá ji a překonává vyšší událostí, ve které se zakouší láska, jež je základem pravé spravedlnosti“ (MV 21). Ježíš je milosrdnou tváří Boha Otce: „Tak Bůh miloval svět... aby svět byl skrze něho spasen (Syna)“, (Jan 3,16-17).

III. ČÁST

POSLÁNÍ RODINY

56. Od začátku dějin byl Bůh v lásce ke svým dětem marnotratný (srov. LG 2), aby mohly mít plnost života v Ježíši Kristu (srov. Jan 10,10). Skrze svátosti křesťanské iniciace Bůh zve rodiny, aby byly uvedeny do tohoto života a mohly ho hlásat a odevzdávat ostatním (srov. LG 41). Jak nám naléhavě připomíná papež František, rodina má vždy poslání vycházet ven ze sebe, aby sloužila bratřím a sestrám. To je poslání církve, k němuž je povolána každá rodina, aby se na něm zúčastnila jedinečným a privilegovaným způsobem. „Na základě přijatého křtu se každý člen Božího lidu stává učedníkem, kterému je svěřeno poslání“ (EG 120). Po celém světě můžeme v rodinách vidět mnoho štěstí a radosti, ale také mnoho utrpení a úzkostí. Chceme na rodiny hledět stejnýma očima, jakýma je viděl i Kristus, když kráčel mezi lidmi své doby. Chceme zaujmout postoj pokorného porozumění. Naší touhou je doprovázet každou a všechny rodiny, aby objevovaly ten nejlepší způsob, jak překonávat těžkosti, s nimiž se na cestě setkávají. Evangelium je vždy také znamením protiřečení. Církev nikdy nezapomíná na to, že velikonoční tajemství je středem radostné zvěsti, kterou hlásáme. Přeje si pomáhat rodinám, aby poznávaly a přijímaly kříž, když je potká, a mohly ho s Kristem nést po cestě směřující k radosti ze zmrtvýchvstání. Tato práce vyžaduje „konverzi v pastoračním a misijním působení, jež nemůže nechat věci takovými, jaké jsou“ (EG 25). Konverze se hluboce dotýká stylu a slovníku. Je třeba upravit slovník tak, aby byl výmluvný. Hlásání musí dávat zakoušet, že evangelium rodiny je odpovědí na největší očekávání lidské osoby – na její důstojnost a na plnou vzájemnou seberealizaci ve sdílení a v plodnosti. Nejde jen o představení nějakých normativů, ale o hlásání milosti, která dává schopnost žít dobře rodiny. Předávání víry vytváří dnes více než kdy jindy potřebu používat jazyk, který by byl schopen oslovit všechny, zvláště mladé, sděloval krásu lásky v rodině a dával pochopit význam takových termínů, jako je darování, manželská láska, věrnost, plodnost, plazení. Potřebnost nového a vhodnějšího slovníku se ukazuje zejména ve chvíli, kdy se mají děti a dospívající uvádět do tématu sexuality. Mnozí rodiče a mnoho osob angažovaných v pastorační práci mají problém s nacházením vhodného a zároveň ohleduplného slovníku, který by spojoval biologickou povahu sexuality s komplementaritou vzájemného obohacování, s přátelstvím, láskou a se sebedarováním muže i ženy.

I. kapitola

Utváření rodiny

Příprava na manželství

57. Křesťanské manželství nelze redukovat jen na kulturní tradici nebo běžnou právní zvyklost; je skutečným povoláním od Boha, které vyžaduje pozorné rozlišení, trvalou modlitbu a patřičné dozrávání. K tomu je potřebná postupná formace, během níž jsou

jednotlivé osoby i dvojice doprovázeny tak, aby se poznávání obsahu víry spojovalo se životní zkušeností poskytovanou ze strany celého církevního společenství. Aby tato pomoc byla účinná, vyžaduje se také zlepšení předmanželské katecheze – často obsahově chudé – která je integrální součástí běžné pastorace. Rovněž pastorace snoubenců se musí začlenit do všeobecných povinností křesťanského společenství a prezentovat odpovídajícím a přesvědčivým způsobem křesťanské poselství o důstojnosti lidské osoby, o její svobodě a respektu k jejím právům. Je třeba mít dobře na paměti tři etapy naznačené ve Familiaris Consortio (srov. 66): vzdálená příprava, která se uskutečňuje předáváním víry a křesťanských hodnot ve vlastní rodině; blízká příprava, která se kryje s katechetickou výukou a s předáváním formativních zkušeností v církevním společenství; bezprostřední příprava na svatbu vychází ze širšího přístupu a je určena dimenzí povolání.

58. Při probíhajících kulturních změnách se často předkládají modely v rozporu s křesťanským pohledem na rodinu. Sexualita je často oprošťována od autentické lásky. V některých zemích veřejné autority dokonce vnucují výchovné programy, které jsou obsahově v rozporu s lidským a křesťanským viděním; ve vztahu k nim je třeba důrazně prosazovat svobodu církve k výuce své nauky a právo na výhradu svědomí uplatňované vychovateli. Kromě toho rodina, která sice zůstává primárním výchovným prostředím (srov. Gravissimum Educationis,3), nemůže být jediným místem pro sexuální výchovu. Proto je třeba zavádět skutečné a opravdové podpůrné pastorační postupy orientované jak na jednotlivce, tak i na dvojice, se zvláštní pozorností věnovanou věku puberty a dospívání; při nich se má napomáhat v objevování krásy sexuality a lásky. Křesťanství hlásá, že Bůh stvořil člověka jako muže a ženu a požehnal jim, aby tvořili jedno tělo a předávali život (srov. Gen 1,27-28;2,24). Jejich rozdílnost při stejné osobní důstojnosti představuje pečeť znamenitosti Božího stvoření. Podle křesťanského principu se biologické pohlaví (sex) a sociálně-kulturní role pohlaví (gender) mohou rozlišovat, stejně jako duše a tělo, ale nikoli oddělovat.

Ukazuje se tedy nutnost rozšířit v předmanželské přípravě formativní témata tak, aby směřovala k výchově ve víře a v lásce a začleňovala se do průběhu křesťanské iniciace. V tomto světle je potřebné připomínat důležitost ctností, mezi nimi čistoty, jako cenné podmínky pro ryzí růst mezosobní lásky. Průběh formace by měl nabývat podobu cesty zaměřené na poznávání povolání u jednotlivce i u dvojice a měl by usilovat o lepší synergii mezi různými pastoračními oblastmi. Do průběhu přípravy na manželství by měly vstupovat i manželské dvojice jako doprovod snoubenců před svatbou a v prvních letech manželského života a tak zvýrazňovat charakter manželství jako služby. Pastorační docenění osobních vztahů napomůže k postupné otevřenosti mysli a srdcí pro naplňování Božího plánu.

Slavení svatby

59. Svatební liturgie je jedinečnou událostí, která se v rodině i ve společnosti prožívá jako slavnost. První ze svých znamení vykonal Ježíš na svatební hostině v Káni; dobré víno z Pánova zázraku, které obšťastňuje vznik nové rodiny, znamená nové víno Kristovy smlouvy s muži a ženami každé doby. Příprava svatby zaujímá po dlouhou dobu pozornost snoubenců. Představuje cennou dobu pro ně, pro jejich rodiny i pro přátele a má se stát obohacením právě

v duchovním a církevním smyslu. Slavení svatby je vhodnou příležitostí pozvat mnoho lidí ke svátosti smíření a Eucharistie. Svou srdečnou a radostnou spoluúčastí přijímá křesťanské společenství do svého lůna novou rodinu, aby se jako domácí církev cítila být součástí širší rodiny církve. Svatební liturgie se má připravovat mystagogickou katechezí, která dává dvojici zakusit, že slavení jejich smlouvy se uskutečňuje „v Pánovi“. Celebrant má často možnost obrátit se ke společenství tvořenému lidmi, kteří se na církevním životě účastní málo nebo patří k jinému křesťanskému vyznání nebo náboženskému společenství. Jedná se o cennou příležitost hlásat Kristovo evangelium, které může přítomné rodiny probudit ke znovuobjevení víry a lásky přicházející od Boha.

První roky rodinného života

60. První léta manželství jsou vitálním i citlivým obdobím, během něhož u dvojic narůstá vědomí jejich povolání a poslání. Z toho vyplývá potřeba pastoračního doprovázení, které pokračuje i po slavení svátosti. Farnost je místem, kde se zkušené dvojice mohou dávat k dispozici mladým za případné pomoci různých sdružení, církevních hnutí a nových komunit. Je třeba manžele povzbuzovat, aby zásadním způsobem zaujali postoj přijímat děti jako velký dar. Má se zdůrazňovat důležitost rodinné spirituality, modlitby a účasti na nedělní Eucharistii a zvat dvojice, aby se pravidelně setkávaly pro povzbuzování duchovního života a solidarity v konkrétních životních potřebách. Setkání s Kristem při četbě Božího slova ve společenství i doma, zvláště formou *lectio divina*, představuje zdroj inspirace pro každodenní jednání. Liturgie, pobožnosti a Eucharistie slavené pro rodiny, především při výročí sňatku, posilují duchovní život a misijní svědectví rodiny. Nezřídka v prvních letech manželského života dochází k určité uzavřenosti dvojice s následnou izolovaností od společenství. Upevňování sítě vztahů mezi dvojicemi a vytváření pevných pout jsou pro dozrávání života křesťanské rodiny nezbytné. Momenty takového růstu a formace často zajišťují různá hnutí a církevní skupiny. Místní církve tyto vklady propojuje a chápe se iniciativy koordinovat pastorační péči o mladé rodiny. V počáteční fázi manželského života je důvodem malomyslnosti zvláště frustrace z touhy po dětech. Nezřídka se v ní hlásí důvody krize, které vyúsťují v rychlý rozchod. I z těchto příčin je zvláště důležitá blízkost společenství mladým manželům a láskyplná a diskrétní pomoc ze strany důvěryhodných rodin.

Formace kněží a jiných pastoračních pracovníků

61. Je potřebné obnovovat pastoraci ve světle evangelia rodiny a nauky magisteria. Proto je nutné zabezpečit vhodnější přípravu kněží, jáhnů, řeholníků a řeholnic, katechetů a dalších pastoračních pracovníků, kteří mají napomáhat začleňování rodin do farního společenství, především u příležitosti formace ke křesťanskému životu a při přípravě na svátosti. Zejména semináře musejí při plnění úkolu lidské, duchovní, intelektuální a pastorační formace připravovat budoucí kněze na to, aby se stávali apoštoly rodiny. Při přípravě vysvěcených služebníků nelze zanedbávat ani jejich citový a psychologický rozvoj i formou jejich přímé účasti na vhodných kurzech. Průběh formačních kurzů specificky určených pro pastorační pracovníky může vhodným způsobem zahrnovat i přípravu na manželství začleněnou do širší dynamiky církevního života. Kandidáti kněžství mají během své formace prožívat

dostatečnou dobu ve své rodině a mají být vedeni k tomu, aby získali zkušenost s rodinnou pastoračí a tak se patřičně obeznamovali se současnou situací rodin. Přítomnost laiků a rodin a zvláště přítomnost žen při kněžské formaci napomáhá k docenění různosti a komplementarity jednotlivých povolání v církvi. Oddanost této cenné službě může získávat na vitalitě a konkrétnosti ze spojení mezi dvěma hlavními formami povolání k lásce: lásky v manželství, jež vyústí v křesťanskou rodinu založenou na lásce z vyvolení, a lásky v zasvěceném životě, jež je obrazem společenství v Království vycházejícím z bezpodmínečného přijetí druhého člověka jako Božího daru. Ve společenství různých povolání se uskutečňuje plodná výměna darů, která oživuje a obohacuje církevní společenství (srov. Sk 18,2). Duchovní vedení rodiny lze považovat za jednu ze služeb ve farnosti. Doporučuje se, aby diecézní úřad pro rodinu a ostatní pastorační úřady zintenzívnily svoji spolupráci v této oblasti. Při trvalé formaci kléru a pastoračních pracovníků je žádoucí, aby se pomocí vhodných nástrojů nadále rozvíjelo dozrávání citové a psychické stránky, jež je pro ně nezbytná při pastoračním doprovázení rodin i v mimořádných krizových situacích, vznikajících z důvodů domácího násilí nebo sexuálního zneužívání.

II. kapitola

Rodina, plodivá síla a výchova

Předávání života

62. Přítomnost početných rodin v církvi je pro křesťanskou komunitu i pro společnost požehnáním, protože otevřenost životu je požadavkem niterně obsaženým v manželské lásce. V tomto světle vyjadřuje církev živou vděčnost rodinám, které přijímají, vychovávají, obklopují láskou a vedou k víře své děti, zvláště jsou-li zranitelné nebo poznamenané nějakým handicapem. Tyto děti, které od narození mají specifické potřeby, přitahují Kristovu lásku a vyžadují od církve, aby o ně pečovala jako o své požehnání. Bohužel je rozšířena mentalita, která omezuje rození života na pouhé uspokojování individua nebo dvojice. Faktory ekonomického, kulturního a výchovného charakteru někdy vytvářejí rozhodující tlak a přispívají k prudkému poklesu porodnosti, který oslabuje sociální tkáň, poškozují vztah mezi generacemi a znejišťuje pohled do budoucnosti. I v této oblasti je třeba vycházet z naslouchání lidem a dávat za pravdu kráse a pravdě bezpodmínečné otevřenosti životu jako něčemu, co lidská láska potřebuje, aby se prožívala v plnosti. Zde se konstatuje potřeba stále většího šíření dokumentů církevního magisteria, které prosazují kulturu života. Do přípravy na manželství a doprovázení manželů by pastorační rodin měla více angažovat katolické specialisty s biomedicínským zaměřením.

Zodpovědnost při plození

63. Podle řádu stvoření jsou manželská láska mezi mužem a ženou a předávání života sobě navzájem podřízeny (srov. Gen 1,27-28). Stvořitel tím učinil muže a ženu účastné na díle stvoření a zároveň z nich udělal nástroje své lásky tím, že jim prostřednictvím předávání

lidského života světil zodpovědnost za budoucnost lidstva. Manželé se mají otevírat životu a vytvářet si „správný úsudek. Přitom přihlédnou jak k vlastnímu dobru, tak k dobru svých dětí, ať již narozených nebo v budoucnu předvídaných; uváží též hmotné i duchovní podmínky doby a své situace a budou mít konečně zřetel i na dobro rodinného společenství, světské společnosti a církve“ (GS 50; srov. VS 54-66). V souladu s osobním a lidsky úplným charakterem manželské lásky představuje správnou cestu k plánování rodiny konsenzuální dialog mezi manžely, který respektuje čas a bere v úvahu důstojnost partnera. V tomto smyslu je třeba znovu objevit encykliku *Humanae Vitae* (srov. 10-14) a apoštolskou exhortaci *Familiaris Consortio* (srov. 14;28-35) s cílem znovu probudit připravenost k plození, která kontrastuje s mentalitou často nepřátelskou k životu. Mladé dvojice je třeba opakovaně povzbuzovat, aby darovaly život. Tímto způsobem může v rodině, v církvi i ve společnosti růst otevřenost k životu. Svými početnými dětskými zařízeními může církev přispívat k vytváření společnosti i společenství víry více na míru dítěte. Odvaha předávat život se značně posiluje tam, kde se vytváří atmosféra vhodná pro děti díky poskytování pomoci a doprovázení při práci na výchově potomstva (spolupráce mezi farnostmi, rodiči a rodinami).

Zodpovědné rozhodnutí pro rodičovství předpokládá formaci svědomí, které je „nejtajnějším středem a svatyní člověka; v ní je sám s Bohem, jehož hlas mu zaznívá v nitru“ (GS 16). Čím více se manželé snaží naslouchat ve svém svědomí Bohu a jeho příkazům (srov. Řím 2,15) a nechávají se duchovně doprovázet, tím bude jejich rozhodování vnitřně svobodnější od subjektivního soudu a od chování přizpůsobivému jejich okolí. Z lásky k důstojnosti svědomí církev ze všech sil odmítá donucovací zásahy státu ve prospěch antikoncepce, sterilizace nebo dokonce potratu. Je třeba povzbuzovat používání metod založených na „přirozených rytmech plodnosti“ (HV 11). Má se osvětlovat, že „takové metody respektují tělo manželů, povzbuzují vzájemnou něhu a podporují výchovu k ryzí svobodě“ (KKC 2370). Stále je třeba zdůrazňovat, že děti jsou podivuhodným Božím darem, radostí pro rodiče i pro církev. Skrze ně Pán obnovuje svět.

Hodnota života ve všech jeho fázích

64. Život je Božím darem a tajemstvím, jež nás překračuje. Proto žádným způsobem nelze zavrhnout ani jeho počátky, ani jeho terminální stadium. Těmto jeho fázím je naopak třeba věnovat zvláštní pozornost. Dnes příliš snadno „sama lidská bytost je považována za konzumní zboží, které lze použít a potom zahodit. Zavedli jsme kulturu ‚spotřebuj a zahod‘, která se dokonce propaguje“ (EG 53). Z tohoto pohledu je úlohou rodiny, aby za podpory celé společnosti přijímala rodící se život a pečovala o jeho konečnou fázi. Co se týče dramatu potratů, církev především prosazuje posvátný a nedotknutelný charakter lidského života a konkrétně se angažuje v jeho prospěch (srov. EV 58). Díky svým zařízením nabízí poradnu pro těhotné, podporuje svobodné matky, pomáhá opuštěným dětem a stojí nablízku těm, které si vytrpěly potrat. Těm, kdo pracují ve zdravotnictví, se připomíná morální povinnost výhrady svědomí. Stejně tak církev nejenže považuje za nutné prosazovat právo na přirozenou smrt, vyhýbat se zarputilé léčbě i eutanazii, ale také pečuje o staré, chrání lidi s postižením, asistuje terminálně nemocným, potěšuje umírající a rozhodně odmítá trest smrti (srov. KKC 2258).

Adopce a osvojení

65. Adopce dětí, sirotků a opuštěných přijímaných za vlastní nabývá v duchu víry podobu autentického apoštolátu rodiny (srov. AA 11), který církevní magisterium vícekrát připomíná a vyzývá k němu (srov. FC 41; EV 93). Rozhodnutí pro adopci a osvojení vyjadřuje zvláštní plodnost manželského života, nehledě na případy, kdy je bolestně poznamenán sterilitou. Taková volba je výmluvným znamením přijímajícího rodičovství, svědectvím o víře a naplněním lásky. Vzájemně a důstojně vynahrazuje dvojí přerušené pouto: manželům, kteří nemají děti, a dětem, které nemají rodiče. Proto je třeba podporovat veškeré iniciativy směřující k usnadnění průběhu adopce. Obchodu s dětmi mezi zeměmi a kontinenty je nutno zabránit vhodnými legislativními zásahy a státními kontrolami. Kontinuita vztahu při rodičovství a výchově má za svůj nutný základ pohlavní rozdíl mezi mužem a ženou, stejně jako je tomu u plodnosti. Tváří v tvář situacím, kdy se dítě vyžaduje za každou cenu jako právo na kompletaci sebe sama, ukazuje poctivě zamýšlená adopce nebo osvojení důležitý aspekt rodičovství a synovství, neboť napomáhá v poznání, že děti – přirozené, adoptivní nebo osvojené – jsou samy o sobě někým a je třeba je přijmout, milovat, pečovat o ně a nejen je přivést na svět. Při rozhodnutí o adopci nebo osvojení by měl vždy být převažující inspirací zájem dítěte. Jak připomenul papež František, „děti mají právo vyrůstat v rodině s tatínkem a maminkou“ (audience pro účastníky Mezinárodního kolokvia o komplementaritě muže a ženy organizovaného Kongregací pro nauku víry, 17. listopadu 2014). Církev nicméně musí prohlašovat, že tam, kde je to možné, mají děti právo vyrůstat ve své rodině, kde se narodily, a má se jim dostávat maximálně možné podpory.

Výchova dětí

66. Jedním ze zásadních problémů, které stojí před dnešní rodinou, je nesporně oblast výchovy, jež se stala náročnější a komplikovanější kvůli současné kulturní situaci a velkému vlivu médií. Je třeba náležitě dbát na požadavky a očekávání rodin, jež jsou schopné být v každodenním životě místy růstu a konkrétního a zásadního předávání víry, spirituality a ctností, které ztvárňují život. Vlastní rodina bývá často lůnem pro povolání ke kněžství a k zasvěcenému životu; proto se od rodičů žádá, aby prosili Pána za neocenitelný dar povolání pro některé ze svých dětí. V oblasti vzdělání se má ochraňovat právo rodičů zvolit si svobodně jeho druh, který si přejí pro své děti podle svého přesvědčení a podle dosažitelných podmínek a kvality. I v manželském vztahu je třeba napomáhat k prožívání afektivity jako cesty ke zralosti v hlubokém přijímání druhého a ve stále úplnějším darování. V tomto smyslu se má připomínat potřeba nabídky formačních cest, které posilují manželský život, a důležitost laického stavu, jenž poskytuje doprovázení na základě živého svědectví. Velkou pomocí je příklad věrné a hluboké lásky tvořené něhou a úctou, schopné narůstat v čase, která svou konkrétní otevřeností pro předávání života představuje tajemství, jež nás přesahuje.

67. Dospělí v rodině si v různých kulturách zachovávají nenahraditelnou výchovnou funkci. Avšak v mnoha prostředích jsme svědky postupného oslabování výchovné role rodičů z důvodu agresivní přítomnosti médií uvnitř rodinné sféry. Kromě toho je zde tendence přenášet tuto úlohu na jiné subjekty nebo jim ji vyhrázovat. Na druhé straně média (zvláště

sociální) sjednocují členy rodiny také na dálku. Používání e-mailu a jiných sociálních médií může spojovat členy rodiny v reálném čase. Média mohou být především prostředkem pro evangelizaci mladých. Vyžaduje se, aby církev povzbuzovala a podporovala rodiny v jejich bdělém a zodpovědném sledování školských a výchovných programů, které se týkají jejich dětí. Existuje jednoznačný souhlas s tím, že rodina je při výchově první školou a že křesťanské společenství přijímá roli pomáhat v této nenahraditelné formální úloze a integrovat ji. Považuje se za potřebné nacházet prostor a čas pro setkávání s cílem podporovat formaci rodičů a sdělovat si zkušenosti mezi rodinami. Je důležité, aby rodiče, z titulu prvních vychovatelů a svědků víry pro své děti, byli aktivně zaangażováni do přípravy na svátosti křesťanské iniciace.

68. Životně důležitou funkci při pomoci rodičům v jejich povinnosti vychovávat děti sehrávají katolické školy. Katolická výchova napomáhá úloze rodiny: zajišťuje dobrou přípravu, vychovává ke ctnostem a k hodnotám, vyučuje nauku církve. Katolické školy je třeba povzbuzovat v jejich poslání pomáhat žákům v růstu ke zralé dospělosti, aby pak oni sami dokázali vidět svět skrze Ježíšův pohled lásky a chápali život jako povolání ke službě Bohu. Katolické školy se ukazují jako důležité pro evangelizační poslání církve. V mnoha oblastech jsou katolické školy jedinými, které poskytují dětem z chudých rodin, zvláště dívkám, alternativu k chudobě a ukazují jim cestu, jak mohou přinášet skutečný příspěvek pro život společnosti. Katolické školy je třeba podněcovat k dalšímu rozvíjení své činnosti v nejhudších komunitách při službě méně šťastným a zranitelnějším členům společnosti.

III. kapitola

Rodina a pastorační doprovázení

Komplexní situace

69. Svátost manželství jakožto věrné a nerozlučitelné spojení mezi jedním mužem a jednou ženou, kteří jsou povoláni, aby se vzájemně přijímali a aby přijímali život, je pro lidskou rodinu velkou milostí. Církev má radost a povinnost hlásat tuto milost každému člověku a v každém prostředí. Dnes ještě naléhavěji cítí zodpovědnost za to, aby umožňovala pokřtěným objevovat působení milosti Boží v jejich životě – i v těch nejtěžších situacích – a vedla je k naplňování svátosti. Synoda oceňuje a povzbuzuje rodiny, které dělají čest kráse křesťanského manželství, ale má zároveň v úmyslu posilovat pastorační rozlišování takových situací, kde se tento dar přijímá a oceňuje jen s obtížemi anebo je různým způsobem kompromitován. Udržení živého dialogu s těmito věřícími tak, aby se připustilo dozrávání k důsledné otevřenosti pro evangelium manželství a rodiny v jeho plnosti, představuje závažnou odpovědnost. Pastýři musí odhalovat takové prvky, které napomáhají evangelizaci a lidskému a duchovnímu růstu těch, které jim Pán svěřil do péče.

70. Pastorační práce má jasně předkládat evangelní poselství a podchycovat pozitivní prvky v těch situacích, které mu ještě nebo již neodpovídají. V mnoha zemích narůstá počet dvojic, které spolu žijí bez kanonického nebo občanského sňatku. V některých zemích existuje tradiční manželství dohodnuté mezi rodinami a často uzavírané v různých etapách. V jiných zemích zase narůstá počet těch, kteří poté, co spolu žili po dlouhou dobu, žádají uzavřít manželství v kostele. Prosté soužití se často volí z důvodu všeobecné mentality, jež se staví proti institucím a trvalým závazkům, ale také v očekávání existenční jistoty (práce a stálý plat). A konečně v dalších zemích narůstá počet faktických soužití nejen kvůli odmítání hodnot rodiny a manželství, ale i z toho důvodu, že svatba je ze sociálních důvodů vnímána jako luxus a k faktickému soužití nutí hmotná bída. Všem takovým situacím je třeba čelit konstruktivním způsobem se snahou proměnit je v příležitost pro konverzi směřující k plnosti manželství a rodiny ve světle evangelia.

71. Rozhodnutí pro občanský sňatek anebo v některých případech pro faktické soužití velmi často není motivované předsudky nebo odporem proti svátostnému svazku, ale kulturními nebo něčím podmíněnými situacemi. Za mnohých okolností je rozhodnutí žít spolu znamením vztahu, který se chce zaměřit na skutečnou perspektivu a stabilitu. Takovou vůli, která se vyjadřuje v trvalém a spolehlivém svazku otevřeném pro život, lze považovat za závazek, na němž je možno nastoupit cestu směřující ke svátostnému manželství, objevenému jako záměr Boží pro vlastní život. K cestě růstu, která může vést ke svátostnému manželství, se má povzbuzovat tím, že se uznávají znaky velkorysé a trvalé lásky: touha usilovat o dobro druhého před vlastním; zkušenost s odpuštěním, o něž žádáme a sami ho dáváme; přání vytvářet rodinu, která není uzavřená do sebe, ale je otevřená pro dobro církevního společenství i celé společnosti. Průběžně lze na této cestě zdůrazňovat hodnotu oněch znaků lásky, které ve skutečnosti odpovídají odrazu Boží lásky obsažené v záměru autentického manželství.

72. Problematika týkající se smíšených manželství si vyžaduje zvláštní pozornost. Manželství mezi katolíky a ostatními pokřtěnými, „i když mají své zvláštní problémy, vykazují přece četné prvky, kterých je třeba si vážit a které mají být podporovány ať pro svou vnitřní hodnotu, nebo pro svůj značný přínos k ekumenickému hnutí“. Z toho důvodu „je třeba se snažit ... o ochotnou spolupráci mezi katolickým a nekatolickým duchovním, a to už při přípravě na manželství a na sňatek“ (FC 78). Pokud jde o sdílení Eucharistie, připomínáme, že „rozhodnutí, zda připustit nekatolického manžela k eucharistickému společenství, musí být v souladu se všeobecnými normami, které v této věci existují jak pro východní, tak i ostatní křesťany, a musí brát v úvahu konkrétní situaci přijetí svátosti křesťanského manželství dvěma pokřtěnými křesťany. Ačkoli manželé ve smíšeném manželství sdílejí svátost křtu a manželství, společná účast na eucharistii může být pouze výjimečná. Pokaždé je třeba dodržet normy uvedené výše...“ (Papežská rada pro jednotu křesťanů, Direktář k provádění ekumenických principů a norem, 25. března 1993, 159-160).

73. Manželství s disparitou kultury představují výsostně příležitost pro mezináboženský dialog v každodenním životě a v náboženských společenstvích mohou být znamením naděje, především tam, kde existuje napětí. Oba z dvojice sdílejí své duchovní zkušenosti anebo,

není-li jeden z nich věřící, cestu náboženského hledání (srov. 1 Kor 7,14). Manželství s disparitou kultu obnášejí některé specifické těžkosti týkající se jak křesťanské totožnosti rodiny, tak i náboženské výchovy dětí. Manželé jsou povoláni k tomu, aby počáteční cit přitažlivosti stále více proměňovali v upřímnou touhu po dobru toho druhého. I rozdílná náboženská příslušnost se díky takovéto otevřenosti proměňuje v šanci obohacovat duchovní kvalitu vztahu. Počet rodin tvořených manželskými svazky s disparitou kultu, který narůstá na misijních územích i v zemích s dlouhou křesťanskou tradicí, si naléhavě vyžaduje diferencovanou pastorační péči podle různých společenských i kulturních prostředí. V některých zemích, kde neexistuje náboženská svoboda, je křesťanský manžel nucen kvůli uzavření sňatku přestoupit na jiné náboženství a nemůže slavit kanonické manželství s disparitou kultu ani pokřtít děti. Proto musíme zdůrazňovat nutnost respektování náboženské svobody pro všechny.

74. Smíšená manželství a manželství s disparitou kultu vykazují mnoho potenciálně plodných i kritických prvků s nelehkým řešením, avšak spíše na úrovni pastorační než normativní; patří k nim náboženská výchova dětí, účast na liturgickém životě manžela, sdílení duchovní zkušenosti. Postavit se konstruktivně k různosti ve víře vyžaduje věnovat zvláštní pozornost lidem, kteří vstupují do takových manželství, a to nejen v období předcházejícím svatbě. Specifickým problémům čelí dvojice a rodiny, v nichž jeden partner je katolík a druhý nevěřící. V takových případech je třeba svědčit o schopnosti evangelia vžívat se do těchto situací tak, aby byla umožněna křesťanská výchova dětí.

75. Zvláštní těžkost představují situace, které se týkají přístupu ke křtu osob nacházejících se v komplexní manželské situaci. Jedná se o osoby, které uzavřely stabilní manželský svazek v době, kdy aspoň jedna z nich neznala křesťanskou víru. V těchto případech jsou biskupové povoláni uplatnit pastýřské posouzení úměrné duchovnímu dobru těchto lidí.

76. Církev přizpůsobuje svůj postoj Pánu Ježíši, který se s nekonečnou láskou obětoval za každého člověka bez výjimky (MV 12). Ve vztahu k rodinám, které prožívají tu zkušenost, že mají ve svém nitru osoby s homosexuální tendencí, církev zdůrazňuje, že každého člověka bez ohledu na jeho sexuální tendenci je třeba respektovat v jeho důstojnosti, přijímat ho s úctou a přitom se pečlivě vyhýbat „jakémukoli náznaku nespravedlivé diskriminace“ (Kongregace pro nauku víry, Úvaha ohledně návrhu právního uznání svazků mezi homosexuály,4). Zvláštní pozornost se má věnovat i doprovázení rodin, v nichž žijí osoby s homosexuální tendencí. Pokud jde o plány postavit svazky mezi homosexuálními osobami naroveň manželství, „neexistuje žádný základ, který by umožnil stanovit podobnost či analogie, a to ani vzdálené, mezi homosexuálními svazky a Božím záměrem s manželstvím a rodinou“ (tamtéž). V každém případě považuje synoda za naprosto nepřijatelné, aby byl na místní církve vyvíjen v této záležitosti nátlak a aby mezinárodní organizace podmiňovaly finanční pomoc chudým zemím tím, že zavedou zákony umožňující „manželství“ mezi osobami stejného pohlaví.

Doprovázení v různých situacích

77. Církev láskyplně sdílí a přijímá za své radosti i naděje, bolesti i úzkosti každé rodiny. Má-li církev stát nablízku každé rodině a doprovázet ji na cestě, znamená to pro ni zaujímat postoj moudrého rozlišování: někdy je třeba stát po boku a v tichosti naslouchat; jindy je nutno jít napřed a ukazovat cestu, kudy se má jít; jindy je zase vhodné následovat, podporovat a povzbuzovat. „Církev musí uvádět své členy – kněze, řeholníky a laiky – do tohoto ‚umění doprovázet‘, aby se všichni neustále učili zout si opánky z nohou před posvátným územím druhého (srov. Ex 3,5). Musíme dát svému putování rytmus uzdravující blízkosti, s uctivým pohledem plným soucitu, a zároveň spořádaně a svobodně povzbuzovat ke zrání v křesťanském životě“ (EG 169). Hlavní přínos pro pastorační rodiny poskytuje farnost, která je rodinou rodin a kde se harmonizují vklady malých společenství, hnutí a církevních sdružení. Doprovázení vyžaduje speciálně připravené kněze a zřizování specializovaných center, kde by se kněží, řeholníci i laici učili, jak se starat o každou rodinu a věnovat zvláštní pozornost těm, které mají těžkosti.

78. Služba zaměřená na ty, jejichž manželský vztah se rozbil, se ukazuje jako zvláště naléhavá. Dramatem rozchodu často končí dlouhé období konfliktů, které způsobují největší utrpení zvláště dětem. Osamocení opuštěného manžela nebo manželky anebo toho, kdo byl donucen přerušit soužití poznamenané trvalým týráním, vyzývá křesťanské společenství ke zvláštní péči. Prevence a péče v případech domácího násilí vyžadují těsnou spolupráci se spravedlností, aby se zasáhlo proti aktérům a vhodně ochránilo oběti. Rovněž je důležité posilovat ochranu mladistvých proti sexuálnímu zneužívání. Spolu s doprovázením rodin má být v církvi dodržována nulová tolerance těchto případů. Dále se jeví jako vhodné, aby se myslelo na rodiny, jejichž někteří členové vykonávají zvláště náročné aktivity, jako jsou vojáci, kteří bývají fyzicky odděleni a dlouhodobě vzdáleni od rodiny se všemi důsledky, které z toho plynou. Po svém návratu z válečných oblastí jsou často postiženi post-traumatickým syndromem s narušeným svědomím, které se na ně obrací se závažnými morálními otázkami. Zde je potřebná specifická pastorační pozornost.

79. Zkušenost rozbitého manželství je vždy pro všechny bolestná. Na druhé straně samotné ztroskotání se může stát příležitostí k reflexi, ke konverzi a k odevzdání se do Boží péče. Když si každý uvědomí svou zodpovědnost, může znovu nacházet důvěru a naději. „Ze srdce Trojice, z nejhlubšího nitra Božího tajemství, bez ustání plyne a proudí obrovská řeka milosrdenství. Tento pramen se nikdy nevyčerpá, ať jsou jakkoli početní ti, kdo k němu přistupují. Každý z něho může čerpat pokaždé, když potřebuje, protože Boží milosrdenství je nekonečné“ (MV 25). Odpustit vytrpěnou nespravedlnost není lehké, ale je to cesta, která je umožněna díky milosti. Z toho plyne potřeba pastorační práce pro konverzi a smíření uskutečňovaná i prostřednictvím specializovaných center naslouchání a zprostředkování, která mají být zřizována v diecézích. Rovněž je třeba prosazovat spravedlnost vůči všem stranám zasaženým manželským ztroskotáním (manželé i děti). Křesťanské společenství a jeho pastýři mají povinnost požadovat od manželů žijících odloučeně nebo rozvedených, aby vůči sobě jednali ohleduplně a milosrdně, především pro dobro dětí, jimž nesmí být způsobováno další utrpení. Děti se nesmějí stávat objektem sporů a je třeba hledat ty nejlepší možnosti, aby

mohly překonat trauma rodinného rozpadu a vyrůst v co největším pokoji. Církev musí v každém případě vždy zdůrazňovat nespravedlnost, kterou velmi často způsobují okolnosti rozvodu.

80. Neúplné rodiny mají různý počátek: biologický otec nebo matka se nikdy nezačlenili do rodinného života; situace násilí, od níž jeden z rodičů musel utéct spolu s dětmi; smrt jednoho z rodičů; odchod jednoho z rodičů od rodiny i jiné okolnosti. Ať už je důvod jakýkoli, rodič, který žije s dítětem, musí nacházet podporu a útěchu u ostatních rodin z křesťanského společenství, jakož i u farních pastoračních organizací. Tyto rodiny bývají navíc sužovány tíží ekonomických problémů, nejistotou dočasné práce, těžkostmi s obživou dětí i tím, že nemají kde bydlet. Stejnou pastorační starostlivost je třeba věnovat vdovcům a vdovám, svobodným matkám a jejich dětem.

81. Když manželé zakoušejí ve svých vztazích problémy, musí počítat s pomocí a doprovázením ze strany církve. Zkušenost ukazuje, že díky vhodné pomoci a působení smiřující milosti Ducha Svatého se velké procento manželských krizí uspokojivě překoná. Umět odpouštět a zakusit odpuštění je základní zkušeností rodinného života. Odpuštění mezi manžely umožňuje znovuobjevit pravdu lásky, která trvá stále a nepomíjí (srov. 1 Kor 13,8). Potřeba usmíření je v rámci rodinných vztahů prakticky každodenní. Nepochopení způsobená vztahy se svou původní rodinou, konflikt mezi rozdílnými kulturními a náboženskými zvyklostmi, různý pohled na výchovu dětí, obava z ekonomických těžkostí i napětí pramenící z různých závislostí a ztráty práce – to jsou některé z opakujících se napětí a sporů. Namáhavé umění smířit se, které má zapotřebí podporu milosti, potřebuje velkorysou spolupráci příbuzných a přátel a mnohdy také profesionální pomoc zvenku. V nejbolestnějších případech, jako je manželská nevěra, je třeba vykonat skutečnou nápravu a být k ní ochotni. Porušený pakt může být obnoven a k této naději je třeba se vychovávat už od přípravy na manželství. Při péči o zraněné lidi a rodiny je základem působení Ducha Svatého, přijetí svátosti smíření a potřeba duchovní cesty za odborného doprovodu vysvěcených služebníků.

82. Pro mnohé věřící, kteří prožili nešťastnou manželskou zkušenost, představuje jednu z cest zkoumání platnosti jejich manželství. Nedávné dokumenty *motu proprio* *Mitis Iudex Dominus Iesus* a *Mitis et Misericors Iesus* vedou ke zjednodušení procesu případného prohlášení manželství za neplatné. Těmito texty Svatý otec také ozřejmil, že „biskup ve své církvi, protože byl ustanoven jejím pastýřem a hlavou, je sám také soudcem mezi věřícími jemu svěřenými“ (MI, preambule, III). Uskutečnění těchto dokumentů si tedy nárokuje velkou zodpovědnost diecézních ordinářů, povolaných k tomu, aby některé kauzy soudili sami a v každém případě aby zajistili věřícím jednodušší přístup ke spravedlnosti. To si vyžaduje přípravu dostatečně početného personálu, tvořeného kleriky i laiky, který se bude prvořadě věnovat této církevní službě. Bude tedy potřebné poskytovat rozvedeným lidem nebo dvojicím v krizi informační, poradenskou a zprostředkovací službu, která v propojení s pastorační rodin bude disponibilní také pro případy předběžného šetření k manželskému procesu (srov. MI, čl. 2-3).

83. Svědectví těch, kdo ani navzdory těžkým podmínkám nevstoupí do nového spojení a zůstanou věrní svátostnému svazku, si ze strany církve zasluhuje ocenění a podporu. Církev jim chce ukazovat tvář Boha, který je věrný své lásce a vždy je schopný dávat novou sílu a naději. Lidé žijící v odloučení nebo rozvedení, kteří nevstoupili do nového manželství, často svědčí o manželské věrnosti a je třeba je povzbuzovat, aby v Eucharistii nacházeli pokrm, jenž je v jejich stavu podporuje.

Rozlišování a začleňování

84. Ty pokřtěné, kteří jsou rozvedení a znova civilně sezdání, je třeba všemi možnými způsoby více začleňovat do křesťanských společenství a vyhýbat se přitom každé příležitosti k pohoršení. Logika jejich začleňování je klíčem k jejich pastoračnímu doprovázení, aby věděli, nejen že patří ke Kristovu tělu, jímž je církev, ale aby v něm mohli prožívat radostnou a plodnou zkušenost. Jsou pokřtění, jsou to bratři a sestry a Duch Svátý do nich vlévá dary a charismata pro dobro všech. Mohou mít účast na různých církevních službách; proto je třeba rozlišovat, které z různých forem jejich vylučování, dnes praktikovaného, z oblasti liturgické, pastorační, výchovné a institucionální by bylo možno překonat. Nejen že se nesmějí cítit jako exkomunikovaní, ale mají žít a dozrávat jako živé údy církve a vnímat ji jako matku, která je vždy přijímá, stará se o ně s láskou a povzbuzuje je v životě podle evangelia. Integrace je potřebná také kvůli péči o jejich děti a jejich křesťanskou výchovu; ony mají být považovány za ty nejdůležitější. Starostlivost o tyto lidi neznamena pro křesťanské společenství oslabení jeho víry a jeho svědectví o nerozlučitelnosti manželství: naopak, právě takovouto péčí vyjadřuje církev svou lásku.

85. Svátý Jan Pavel II. předložil souhrnné kritérium, které zůstane základem pro hodnocení takových situací: „Duchovní správci ať si uvědomí, že jsou pro lásku k pravdě povinni dobře rozlišovat různé situace. Je rozdíl, jestli někdo přes upřímnou snahu zachránit dřívější manželství byl zcela nespravedlivě opuštěn, anebo jestli někdo rozvrátil církevně platné manželství svou těžkou vinou. Opět jiní uzavřeli nový sňatek s ohledem na výchovu dětí, a mnohdy jsou ve svědomí subjektivně přesvědčeni, že dřívější, nenapravitelně rozbité manželství nebylo nikdy platné“ (FC 84). Je tedy úkolem duchovních, aby doprovázeli zainteresované osoby na cestě rozlišování podle církevního učení a podle usměrnění biskupa. Při tomto procesu bude užitečné vykonat zpytování svědomí prostřednictvím chvil reflexe a pokání. Rozvedení a znova sezdání by se měli ptát, jak se chovali ke svým dětem, když se manželský svazek dostal do krize; jestli byly pokusy o smíření; jaká je situace opuštěného partnera; jaké důsledky přináší nový vztah pro zbytek rodiny a pro společenství věřících; jaký příklad dává mladým, kteří se mají připravovat na manželství. Upřímná reflexe může posílit důvěru v Boží milosrdenství, které není nikomu upíráno.

Kromě toho nelze za některých okolností popírat, že „přičitatelnost a odpovědnost za nějaké jednání může být snížena nebo dokonce potlačena“ (KKC 1735) z důvodu různě podmíněných situací. V důsledku toho soud o objektivní situaci nesmí vést k soudu o „subjektivní přičitatelnosti“ (Papežská rada pro legislativní texty, Prohlášení z 24. června 2000,2a). Za určitých okolností mají lidé velké těžkosti jednat odlišným způsobem. I při

dodržování všeobecné normy je proto třeba uznat, že zodpovědnost za určité činnosti nebo rozhodnutí není ve všech případech totožná. Pastorační posouzení má také brát v úvahu správně formované svědomí lidí a musí se ujmát těchto situací. Taktéž důsledky vykonaných skutků nejsou nutně ve všech případech totožné.

86. Průběh doprovázení a rozlišování orientuje tyto věřící tak, aby si uvědomovali svou situaci před Bohem. Rozhovor s knězem na vnitřním fóru přispěje k utvoření správného úsudku o tom, co brání možnosti zúčastňovat se ve větší plnosti na životě církve a konat kroky napomáhající růstu takové účasti. Vzhledem k tomu, že v samotném zákoně neexistuje odstupňování (srov. FC 34), rozlišování nemůže nikdy přehlížet požadavky evangelní pravdy a lásky, jak je předkládá církev. Aby tomu tak bylo, mají se zaručovat potřebné podmínky pro pokoru, důvěrnost, lásku k církvi a k jejímu učení při upřímném hledání Boží vůle, v touze dospět k co nejúplnější odpovědi na ni.

IV. kapitola

Rodina a evangelizace

Rodinná spiritualita

87. Rodina je ve svém povolání a poslání skutečným pokladem církve. Jak ale prohlašuje se zřetelem na evangelium sv. Pavel, „poklad víry máme v nádobě hliněné“ (2 Kor 4,7). Na vstupních dveřích k životu v rodině, jak říká papež František, „jsou napsána tři slova: ‚... , dovoluji?‘, ‚děkuji‘ a ‚promiň‘. Tato slova totiž otevírají cestu k dobrému životu v rodině, k pokojnému životu. Jsou to jednoduchá slova, ale jejich užití v praxi není tak snadné! Mají v sobě velkou sílu, mají moc ochránit domov i uprostřed tisícových těžkostí a zkoušek; jejich absence však poněkud působí trhliny, které mohou domovu přivodit i zkázu“ (František, Generální audience, 13. května 2015). Nauka papežů vyzývá k prohloubení duchovního rozměru rodinného života, počínaje znovuobjevením modlitby v rodině a společným nasloucháním Božímu slovu, odkud pramení úsilí o lásku. Hlavní posilou duchovního života v rodině je Eucharistie, především v den Páně, což je znamení hlubokého zakořenění rodiny v církevním společenství (srov. Jan Pavel II., Dies Domini, 52;66). Domácí modlitba, účast na liturgii a praktikování lidových a mariánských pobožností jsou účinnými prostředky pro setkání s Ježíšem Kristem a pro evangelizaci v rodině. Tím se ozřejmuje specifické povolání manželů, aby díky milosti Ducha Svatého uskutečňovali svou svatost v manželském životě, a to i skrze účast na tajemství Kristova kříže, který proměňuje těžkosti a utrpení v oběť lásky.

88. Poutem, které spojuje rodiče mezi sebou a s dětmi, je něha v rodině. Něha znamená darovat radost a vzbuzovat v druhém radost, že se cítí být milovaný. Především vyžaduje, abychom se s jemnou pozorností obraceli k omezením toho druhého, zvláště když se projevují velmi viditelně. Chovat se taktně a ohleduplně znamená léčit rány a vracet naději tak, aby v tom druhém znovu oživala naděje. Něha je v rodinných vztazích každodenní ctností, která napomáhá k překonání vnitřních a vztahových konfliktů. V tomto ohledu nás papež František

vyzývá k úvaze: „Máme odvahu přijímat s jemnocitem svízelné situace a obtíže těch, kdo jsou vedle nás, anebo dáváme přednost neosobním řešením, která jsou možná efektivní, ale postrádají evangelní vřelost? Jak velice dnešní svět potřebuje něhu! Boží trpělivost, Boží blízkost, Boží něhu“ (Homilie při noční mši ze slavnosti Narození Páně, 24. prosince 2014).

Rodina jako činitel pastorace

89. Pokud chce křesťanská rodina být věrná svému poslání, musí dobře chápat, odkud sama vychází. Nemůže evangelizovat, jestliže není sama evangelizována. Poslání rodiny zahrnuje plodný svazek manželů, výchovu dětí, svědectví o svátosti, přípravu dalších dvojic na svatbu a přátelské doprovázení těch dvojic a rodin, které se dostanou do problémů. Z toho vyplývá důležitost evangelizačního a katechetického úsilí zaměřeného do nitra rodiny. V tomto ohledu je třeba zvláště docenovat manželské dvojice, matky a otce, jako aktivní činitele katecheze, zvláště dětí, ve spolupráci s kněžími, jáhny, zasvěcenými osobami a katechety. Toto úsilí začíná už od chvíle, kdy spolu dvojice začne vážně chodit. Velkou pomocí je rodinná katecheze jako účinná metoda pro formaci mladých rodičů a pro vzbuzování vědomí o jejich poslání být evangelizátory ve vlastní rodině. Rovněž je velmi důležité zdůrazňovat spojitost mezi životem v rodině a křesťanskou iniciací. Celé křesťanské společenství se musí stávat místem, kde rodiny vznikají, kde se setkávají, navzájem se konfrontují a krácejí ve víře cestou růstu a vzájemného sdílení.

90. Církev musí šířit v rodinách smysl pro církevní sounáležitost, vědomí našeho „my“, kde se na nikoho nezapomíná. Všechny povzbuzujeme, aby rozvíjeli své schopnosti a uskutečňovali plán svého života službou pro Boží království. Každá rodina začleněná do prostředí církve má nově objevovat krásu společenství s dalšími rodinami, aby sloužily obecnému dobru společnosti, prosazovaly politiku, ekonomiku a kulturu ve službě rodině i prostřednictvím sociálních sítí a médií. Je žádoucí, aby se vytvářela malá společenství rodin jako živých svědků evangelních hodnot. Konstatuje se potřeba připravovat, formovat a probouzet ke zodpovědnosti některé rodiny, které by doprovázely druhé v jejich křesťanském životě. Rodiny je rovněž třeba povzbuzovat k disponibilitě pro misii *ad gentes* a připomínat jim ji. A konečně se upozorňuje i na důležitost propojení pastorace mládeže s pastorační rodin.

Vztah s kulturami a s institucemi

91. Církev „používala v různých podmínkách, ve kterých během staletí žila, výtvarů různých kultur, aby Kristovo poselství svým kázáním rozšířila do všech národů a rozvinula, probádala, hlouběji pochopila a lépe vyjádřila ve slavení bohoslužby i v životě různotvárné pospolitosti věřících“ (GS 58). Je tedy důležité mít tyto kultury na paměti a respektovat u každé z nich její specifika. Rovněž je třeba připomínat to, co napsal blahoslavený Pavel VI.: „Rozštěpení mezi evangeliem a kulturou je bezesporu drama naší doby. Ale bylo tomu tak již i dříve, v jiných obdobích. Proto je třeba vyvinout všemožné úsilí o velkodušnou evangelizaci kultury, anebo přesněji řečeno různých kultur“ (EN 20). Pastore manželství a rodiny vyžaduje úctu k těm pozitivním prvkům, s nimiž se setkáváme v různých náboženských a kulturních praktikách a které představují *praeparatio evangelica*. Evangelizace vnímavá na požadavky povznesení

člověka se však při setkávání s kulturami nemůže uchýlovat k otevřenému odsuzování kulturních, společenských, politických a ekonomických poměrů. Rostoucí hegemonie tržního smýšlení, která umrtvuje prostor a čas pro autentický rodinný život, přispívá také k vyostření diskriminace, chudoby, vyloučení a násilí. Různým rodinám, které se potýkají s ekonomickým nedostatkem z důvodu nezaměstnanosti nebo nestálé práce či chybějící sociální a zdravotní asistence, se mnohdy stává, že nemají přístup k úvěru, stávají se obětí lichvy a někdy jsou nuceny opouštět své domovy a dokonce i děti. V těchto případech navrhuje vytvářet vhodné podpůrné ekonomické struktury, které by pomáhaly takovým rodinám anebo dokázaly přispívat k solidaritě mezi rodinami i ve společnosti.

92. Rodina je „základní a životodárnou buňkou společnosti“ (AA 11). Musí znovu objevit své povolání k podpoře života společnosti ve všech jeho aspektech. Je nevyhnutelné, aby rodiny díky svému sdružování nacházely způsob, jak jednat s politickými, ekonomickými a kulturními institucemi s cílem vytvářet spravedlivější společnost. Proto je třeba rozvíjet dialog a spolupráci se společenskými strukturami a je třeba povzbuzovat a podporovat křesťanské laiky, aby se angažovali v kulturní a sociálně-ekonomické oblasti. Politika by měla zvláštním způsobem respektovat princip subsidiarity a neomezovat práva rodiny. V této věci je třeba brát v úvahu „Chartu práv rodiny“ (srov. Papežská rada pro rodinu, 22. října 1983) a Všeobecnou deklaraci lidských práv“ (10. prosince 1948). Pro křesťany, kteří pracují v politice, by nasazení pro život a pro rodinu mělo být prioritní, protože společnost, která zanedbává rodinu, ztratila svou otevřenost pro budoucnost. K hlavním cílům rodinných sdružení, pracujících společně se skupinami z jiných křesťanských tradic, mezi jiným patří prosazování a ochrana života a rodiny, svobody vzdělání a náboženské svobody, harmonizace mezi dobou práce a časem věnovaným rodině, ochrana pracujících žen a obrana výhrady svědomí.

Otevřenost pro misi

93. Rodina pokřtěných je svou povahou misijní a víra v ní narůstá tím, že ji odevzdává druhým, především svým dětem. Už samotný fakt života v rodinném společenství je první formou hlásání. Evangelizace totiž začíná od rodiny, kde se nepředává jen fyzický život, ale i duchovní. Při předávání víry a náboženské praxe se nesmí zapomínat na úlohu prarodičů; oni jsou svědky mezigeneračního spojení, strážci tradic a moudrosti, modlitby a dobrého příkladu. Rodina se utváří jako činitel pastorační práce tím, že výslovně hlásá evangelium a přináší různé formy svědectví: solidaritu s chudými, otevřenost k jinakosti lidí, ochranu stvoření, morální a materiální solidaritu s jinými rodinami, především nejchudšími, práci pro šíření obecného dobra i skrze proměnu nespravedlivých společenských struktur, počínaje územím, kde žije, a žitím skutků tělesného a duchovního milosrdenství.

ZÁVĚR

94. V průběhu svého zasedání jsme my, synodní Otcové shromáždění okolo papeže Františka, zakoušeli něhu a modlitbu celé církve; kráčeli jsme jako emauzští učedníci a poznávali jsme Pánovu přítomnost při lámání chleba u eucharistického stolu, v bratrském společenství i při sdílení pastoračních zkušeností. Přejeme si, aby plod naší práce, který nyní odevzdáváme do rukou Petrova nástupce, přinesl mnoha rodinám na světě naději a radost a pro pastýře a pastorační pracovníky byl usměrněním při evangelizačním díle. Když dokončujeme tuto zprávu, pokorně prosíme Svatého otce o zvážení možnosti nabídnout dokument o rodině, aby v ní, domácí církvi, stále více zářil Kristus, světlo světa.

Modlitba ke Svaté rodině

Ježíši, Maria a Josefe,
ve vás kontemplujeme
nádheru pravé lásky
a na vás se s důvěrou obracíme.

Svatá nazaretská rodino,
učiň i naše rodiny místy společenství
a večeřadly modlitby,
autentickými školami evangelia
a malými domácími církvemi.

Svatá nazaretská rodino,
kéž už nikdy se v žádné rodině nezažívá
násilí, uzavřenost a rozdělení,
kéž každý, kdo byl zraněn a pohoršen,
brzy pozná útěchu a uzdravení.

Svatá nazaretská rodino,
vzbud' znovu ve všech vědomí
posvátného a neporušitelného charakteru rodiny
a její krásy v Božím plánu.

Ježíši, Maria, Josefe,
naslouchejte naší prosbě a vyslyšte ji.

Hlasování o jednotlivých odstavcích Závěrečné zprávy biskupské synody pro Svatého otce Františka

Přítomní synodní Otcové: 265

[*Dvě třetiny: 177*]

Nepočítají se ti, kdo se zdrželi hlasování

Číslo	Ano	Ne
1	260	0
2	257	0
3	255	1
4	256	2
5	256	3
6	249	9
7	248	9
8	245	9
9	254	4
10	253	7
11	256	1
12	253	5
13	255	5
14	256	5
15	255	5
16	254	8
17	259	1
18	258	1
19	255	5
20	257	3
21	256	4
22	252	4
23	253	4
24	255	5
25	242	15
26	256	2
27	251	9
28	257	4
29	249	8
30	250	7
31	253	7
32	249	6
33	246	12

34	245	11
35	259	2
36	256	3
37	252	6
38	251	5
39	255	3
40	255	6
41	253	7
42	257	2
43	254	6
44	247	11
45	249	6
46	254	5
47	246	11
48	253	6
49	253	5
50	252	6
51	250	11
52	252	5
53	244	15
54	236	21
55	243	14
56	248	10
57	257	2
58	247	14
59	258	3
60	259	1
61	254	7
62	259	0
63	237	21
64	247	11
65	252	7
66	258	0
67	259	0
68	253	3
69	236	21
70	213	47
71	218	42
72	229	29
73	236	24
74	223	36
75	205	52
76	221	37
77	247	11

78	250	8
79	246	14
80	253	6
81	253	7
82	244	16
83	248	12
84	187	72
85	178	80
86	190	64
87	255	3
88	252	4
89	257	2
90	255	5
91	248	12
92	256	4
93	255	2
94	253	5